

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0122-з
спеціальності: 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
К. В. Комашко

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. п. н. _____ Л. М. Шульга

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. п. н. _____ Г. З. Скірко

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Комашко Катерині Валентинівні

1. Тема роботи: «Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій»

керівник роботи Шульга Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
затверджені наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1504-с

2. Строк подання студентом роботи 01 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати сутність ключових понять дослідження; з'ясувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці сучасної дошкільної школи; теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ; розробити програму семінару-тренінгу з підготовки педагога до запровадження ІКТ в освітній процес ЗДО.

5. Перелік графічного матеріалу: 1 рисунок, 2 таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шульга Л.М.	02.03.23 р.	06.04.23 р.
Розділ 1	Шульга Л.М.	06.04.23 р.	08.06.23 р.
Розділ 2	Шульга Л.М.	08.06.23 р.	06.09.23 р.
Висновки	Шульга Л.М.	06.09.23 р.	19.10.23 р.
Додатки	Шульга Л.М.	19.10.23 р.	01.11.23 р.

7. Дата видачі завдання 02.03.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	лютий	виконано
2.	Написання вступу	березень	виконано
3.	Написання першого розділу	квітень-травень	виконано
4.	Написання другого розділу	червень	виконано
5.	Написання висновків	вересень	виконано
6.	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7.	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8.	Захист	грудень	

Студент _____ Комашко К.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Шульга Л.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Турбар Т. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 60 с., 1 рисунок, 2 таблиці, 77 джерел, 3 додатки.

Мета дослідження: розроблення і теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ.

Об'єкт дослідження: процес формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ.

Методи дослідження: загальні методи наукового пізнання – діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція при визначенні педагогічних умов і аналізі впливу ІКТ на формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку; методи теоретичного дослідження – педагогічний аналіз педагогічної літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження сутності соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення роботи полягає в науковому обґрунтуванні моделі педагогічних умов використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності старших дошкільників.

Практичне значення полягає в розробленні педагогічних умов та програми практичного семінару-тренінгу «Підготовка педагога до використання ІКТ».

Галузь використання: заклади дошкільної освіти.

СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКА, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ЗАСОБИ, КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

SUMMARY

Komashko K. V. Formation of Social and Civic Competence of Children of Older Preschool Age by Means of Communication and Information Technologies

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of used literature (77 articles, 11 of foreign origin), and appendices.

Ukraine's integration into the global community has prompted a massive reform in education, introducing a competency-based model based on democratic values aimed at nurturing responsible citizens. The formation of civic culture is organically linked to the improvement of the civic education system, directing personal development towards the ability to approach defining one's place and level of responsibility in modern society in new ways.

The research purpose: to develop and theoretically justify pedagogical conditions for the formation of social and civic competence in children of older preschool age through communication and information technologies.

The research tasks:

- 1) to clarify the essence and structure of social and civic competence in preschoolers;
- 2) to study the experience of civic education in a democratic country in the world;
- 3) to determine the features of ICT use in the educational process of children of older preschool age in preschool institutions;
- 4) to analyze the current software for the formation of social and civic competence in children of older preschool age;
- 5) to identify and justify pedagogical conditions for the formation of social and civic competence in children of older preschool age through communication and information technologies;
- 6) to develop a seminar-training program to prepare educators for addressing tasks related to the formation of social and civic competence in children of older

preschool age using ICT.

The research object of the qualifying work is the process of forming social and civic competence in children of older preschool age.

The subjects of the research are pedagogical conditions for the formation of social and civic competence in children of older preschool age through communication and information technologies.

The Part 1 “Theoretical investigation of the problem of forming social and civic competence in children of older preschool age through communication and information technologies includes an analysis of the essence and structure of social and civic competence in preschoolers; a study of the experience of civic education in the United States; features of ICT use in the educational process of children of older preschool age in preschool institutions.

The Part 2 “Theoretical justification of pedagogical conditions for the formation of social and civic competence in children of older preschool age through ICT” analyses software for the formation of social and civic competence in preschool children; justifies pedagogical conditions for the formation of social and civic competence in children of older preschool age through ICT; develops a program to prepare educators to address tasks related to the formation of social and civic competence in children of older preschool age through ICT.

The obtained results can be used by administrators, methodologists, and educators in preschool institutions when addressing tasks related to social and civic direction through ICT.

Keywords: social and civic, competence, older preschool age, means, communication and information technologies.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичне дослідження проблеми формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій.....	12
1.1. Сутність і структура соціально-громадянської компетентності дошкільника.....	12
1.2. Досвід громадянського виховання в Сполучених Штатах Америки.....	23
1.3. Особливості використання ІКТ в освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....	33
Розділ 2. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ	44
2.1. Аналіз програмного забезпечення формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку	44
2.2. Обґрунтування педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ.....	49
2.3. Підготовка педагога до вирішення завдань із формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ	60
Висновки.....	64
Список використаних джерел.....	67
Додатки.....	75

ВСТУП

Інтеграція України до світового співтовариства викликала масштабну реформу в освіті із запровадженням компетентнісної моделі на основі демократичних цінностей, спрямованої на виховання відповідального громадянина. Формування громадянської культури органічно пов'язано з удосконаленням системи громадянської освіти, яка спрямовує розвиток особистості на вміння по-новому підходити до визначення свого місця і міри відповідальності в сучасному суспільстві.

Сучасні вимоги до розвитку людини-громадянина декларуються «Рамками компетентностей для культури демократії» (ухвалені Радою Європи у 2016 році), в яких визначено знання, уміння, ставлення та цінності, необхідні для ефективної та мирної взаємодії громадян різних культур у демократичному суспільстві.

Задеклароване в законодавчих актах відповідальне громадянство актуалізувало проблему і спрямувало науковців і практиків на дослідження і пошук шляхів вирішення завдання з громадянського виховання. Актуальність цієї проблеми підтверджується науковими дослідженнями І. Беха, А. Богуш, Н. Борисової, М. Єпіхіної, П. Кононенко, О. Косенчук, Н. Курило, Т. Поніманської, Ю. Руденко, К. Чорної, Г. Шевченко, Л. Шкрєбтієнко та ін., в яких викладено теоретичні аспекти, концептуальні положення інноваційних підходів у реалізації освітніх завдань із формування соціально-громадянської компетентності.

Основу соціально-громадянської компетентності складають ціннісні орієнтації, що закладаються в дошкільному віці, який вважається найважливішим, самобутнім і неповторним періодом у становленні особистості. У дошкільному дитинстві формується система емоційно-ціннісного ставлення до найближчого оточення, що дозволяє розглядати цей період як сенситивний для формування соціальних і громадянських якостей особистості.

Надзвичайну роль у сучасній освіті, яка переведена з очного на

дистанційний та змішаний формати, відіграють інформаційно-комунікаційні технології. Особливості організації дистанційного навчання широко висвітлено в працях І. Богданової, В. Бикова, Ю. Жука, Г. Козлакова, І. Козубовської В. Кухаренка, В. Олійника, Є. Полат, Л. Романишиної, А. Хуторського та ін. Завдяки науково-методичному супроводу впровадження ІКТ в сучасну освіту долаються виклики дистанційної освіти та зокрема громадянської освіти.

Однак, всупереч багатоаспектному висвітленню проблеми громадянського виховання в освіті, питання формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій залишається актуальним і зумовлено наявністю суперечностей між:

- вимогами Державного стандарту до формування в дітей дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до соціально-громадянських цінностей, і спрямуванням освітнього процесу на практиці переважно на логічний рівень усвідомлення змісту громадянського виховання;

- наявними особистісно-розвивальними можливостями комунікативно-інформаційних технологій і недостатнім їх використанням у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей в закладі загальної дошкільної освіти.

Наявність означених суперечностей, актуальність цієї проблеми, її важливість для педагогічної теорії та недостатній рівень розробленості щодо освітньої практики зумовили вибір теми дослідження: «Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій».

Мета дослідження полягає в розробленні й теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність та структуру соціально-громадянської компетентності дошкільника.

2. Вивчити досвід громадянського виховання в демократичній країні світу.
3. Визначити особливості використання ІКТ в освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.
4. Проаналізувати сучасне програмне забезпечення формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.
5. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій.
6. Розробити програму семінару-тренінгу з підготовки педагога до вирішення завдань із формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ.

Об'єкт дослідження – процес формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій.

Для розв'язання поставлених завдань було застосовано наступні методи дослідження:

– загальні методи наукового пізнання: діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез при визначенні педагогічних умов і аналізі впливу комунікативно-інформаційних технологій на формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку;

– методи теоретичного дослідження: аналіз досліджень філософської, психологічної, педагогічної літератури з проблеми, програмного забезпечення формування соціально-громадянської компетентності та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження сутності, структури й особливостей соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Використані методи забезпечили комплексне пізнання предмета дослідження, дали можливість якісно проаналізувати науково-теоретичні дані.

Теоретичне значення дослідження полягає в науковому обґрунтуванні

педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій та програмі семінару-тренінгу з підготовки педагога до використання ІКТ.

Укладені педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій та програма семінару-тренінгу з підготовки педагога до впровадження ІКТ можуть бути використані управлінцями, методистами та педагогами закладів дошкільної освіти при вирішенні завдань соціально-громадянського напрямку засобами ІКТ.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Сутність і структура соціально-громадянської компетентності дитини старшого дошкільного віку

Дослідження проблеми формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій передбачає зосередження уваги на сутності і структурі ключових понять: «компетентність», «соціально-громадянська компетентність», «соціально-громадянська компетентність дітей дошкільного віку».

Компетентнісний підхід у сучасній освіті є стрижневим для підготовки здобувачів освіти до реального життя, до викликів та завдань, які вони зустрінуть у своєму майбутньому житті.

Аналіз словникових трактувань поняття доводить наявність різних його складових, але серед спільних характеристик найчастіше звертається до обізнаності. Так, словник іноземних слів трактує компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) як поінформованість, обізнаність, авторитетність [54, с. 282]. Тлумачний словник української мови розглядає компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з будь-чим добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; який має певні повноваження; повноправний, повновладний [55, с. 250].

Акцент на поєднання різних складових компетентності відображено і в глосарії освітнього європейського проекту «Тьюнінг», в якому компетентності

трактуються як динамічне поєднання когнітивних і метакогнітивних умінь та навичок, знань і розуміння, міжособистісних, розумових та практичних умінь і навичок, а також етичних цінностей [11]. Вказаний документ визначає серед компетентностей предметні (специфічні для навчальної галузі) і загальні (спільні для всіх курсів програми) та передбачає їхній розвиток у всіх навчальних дисциплінах і оцінення на різних етапах програми.

Онлайн словник Cambridge Dictionary трактує поняття «competence» як «здатність робити щось добре» («the ability to do something well»), а «competency» – як «важлива навичка, необхідна для виконання роботи» («an important skill that is needed to do a job») [68].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що питання компетентності досліджували зарубіжні (Ф. Вейнерт, Дж. Гуді, Ж. Делор, Дж. Карсон, Р. Кеган, Дж. Консант, Дж. Куллахан, У. Мозер, Т. Оатс, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Райхен, Л. Салганік, Г. Халлаш та ін.), вітчизняні науковці (Н. Бібік, О. Біда, В. Гуменюк, О. Данченко, І. Зязюн, С. Лейко, О. Локшина, Н. Нагорна, С. Петренко, О. Пометун, Ю. Поскрипко, В. Свистун, О. Сібель, В. Ягупова та ін.).

Позиції дослідників щодо визначення поняття «компетентність» неоднозначні: одні ототожнюють їх з компетенціями, сукупністю знань, умінь, навичок особистості, готовністю до діяльності, інші підтримують точку зору, що ця категорія є окремим особистісним утворенням. Однак спільним у визначенні є готовність до конкретної діяльності, особистого розвитку та продуктивної участі в житті суспільства.

Так, іноземні дослідники пов'язують поняття «Competency» («компетентність») із: поведінкою, за допомогою якої досягаються стандарти, дає відповідь на запитання «як можуть робити люди?» [75]; «поведінкою (або поведінками), що підтримує сферу роботи» [72, с. 316]; параметрами поведінки, що лежать в основі компетентної роботи [67]; орієнтацією на поведінку людини, риси особистості, основними характеристиками особистості з високою продуктивністю в роботі [77]; «набором знань, навичок, ставлення та поведінкою» [66, с. 761].

Проаналізовані наукові роботи зарубіжних дослідників підтверджують доцільність компетентнісного підходу в сучасній освіті й серед основних його переваг зазначають: спрямованість на засвоєння знань через їх застосування і допомогу учнів краще зрозуміти та запам'ятати матеріал, який використано ними у практичних завданнях; розвиток критичного мислення в процесі аналізу інформації, розв'язання проблем та узагальнення висновків; адаптацію в майбутньому професійному житті до змін у суспільстві та ринку праці, готовністю до постійного навчання і нових умов; розвиток широкого спектра навичок - комунікаційних, соціальних, лідерських, які необхідні для успішного функціонування у сучасному світі; можливість індивідуалізувати навчання, встановити акцент на розвитку потрібних конкретній особистості навичок та знань.

Таким чином, на основі проведеного аналізу зарубіжних дослідників, можна стверджувати, що компетентнісний підхід в освіті створює умови для більш глибокого, практичного та універсального навчання, готують кожну особистість до життя в сучасному суспільстві.

Аналізуючи вітчизняну педагогічну літературу, треба підкреслити, що традиції вітчизняної педагогічної школи у розгляді змісту і сутності поняття «компетентність», приділяють увагу різним сторонам діяльності, включаючи соціальне життя і трактують зазначену дефініцію, як: об'єктивну категорію, що фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок, стосунків певного рівня, що можуть бути застосовані в широкій сфері діяльності людини [50, с. 16]; готовність до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації та орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності [49, с. 290]; особистісне ставлення до предмета діяльності, особистісну сукупність якостей [36, с. 132]; прагнення і здатність реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної діяльності в певній галузі [14, с. 206].

Тлумачення психологічної структури компетентності надає академік І. Бех: «суб'єкт на певному етапі вікового розвитку опановує різноманітні

практичні способи дій (комунікативні, соціально кооперативні, предметно-перетворювальні тощо), які забезпечують йому культурне (нормативне) функціонування спочатку в найближчому соціальному оточенні, відтак у ширшому через проби й помилки або ж за допомогою механізму наслідування, формуючи таким чином і вміння реалізації цих способів у певних ситуаціях (уміння й навички), і відповідні емпіричні знання про ці способи, тобто так звані конструктивні знання. Центральним мотивом цього рівня компетентності є потреба суб'єкта жити в соціумі, пристосовуватися до вимог життя» [5, с. 26-27].

Учений вважає, що вищий рівень компетентності забезпечується освітою, «спонукається мотивом, ґрунтується на прагненні самоствердження, переживанні почуття гідності, та широкими соціальними мотивами» і залежить від якості освітнього процесу, який спроможна здійснити «тільки педагогіка розвитку (а не педагогіка знань)» [5, с. 27].

Суттєвим для нашого дослідження є погляди вітчизняної вченої Т. Ремех на громадянську компетентність, яка розглядає зазначене поняття як інтегративну характеристику особистості, «що уналежнює певний рівень її готовності до активного здійснення суспільного життя» [52, с. 34]. Дослідниця зазначає, що: сформована громадянська компетентність пов'язана з громадянськістю як духовно-моральною цінністю, світоглядно-психологічною характеристикою людини, зумовленою державною самоідентифікацією, усвідомленням приналежності до конкретної країни; є сукупністю знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань учня, які допомагають йому зрозуміти своє місце в суспільстві, відповідальність за себе й свої дії, передбачають усвідомлення себе громадянином, відповідальним за країну й готовим реалізовуватися та працювати тут; охоплює такі категорії, як громадянська активність, громадянська позиція, вибір та відповідальність, виявляється в соціально-комунікативних та інформаційно-дослідницьких здатностях особистості, в громадянській участі, в її вміннях розв'язувати соціальні конфлікти й проблеми, ефективно діяти в ситуації невизначеності, робити відповідальний вибір й ухвалювати рішення [52, с. 34].

Компетентнісний підхід в дошкільній педагогіці здійснюється з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей зростаючої особистості: стану здоров'я, фізичного розвитку дітей; системи цінностей, якими вона керується у життєдіяльності; особливостей її уявлень, ставлень до довкілля, культури, інших людей, себе самої; пізнавальних інтересів, можливостей, схильностей та здібностей [26].

Так, академік А. Богуш акцентує на комплексній характеристиці особистості дошкільника, яка складається з результатів попереднього психічного розвитку: знань, умінь, навичок, креативності, ініціативності, самостійності, самооцінки та самоконтроль [9].

Л. Кононко у формуванні компетентності дитини надає великого значення самостійності «вміння брати на себе відповідальність» і зазначає про здатність до конструктивних, раціональних, гнучких, активних, творчих дій, здатність «поєднувати свою індивідуальність з умовами життя» [28, с. 14].

У визначеннях сучасних науковців дошкільної педагогіки компетентності трактуються як «динамічна комбінація цінностей та ставлень, знань, умінь і навичок, які визначають здатність скористатися знаннями або шукати інші знання, що й характеризує важливішу життєву компетентність, здатність особи успішно розв'язувати життєві проблеми, провадити подальшу навчальну та професійну діяльність, реалізувати освіту впродовж життя» [45, с. 3].

Компетентність, що формується під час опанування дошкільниками освітнього напрямку «Дитина в соціумі», має назву соціально-громадянської. Зазначена компетентність була введена до ключових компетентностей державного стандарту дошкільної освіти (БКДО) (Наказ МОН України № 33 від 21.01.2021 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти)» на вимоги сучасного суспільства та врахування вікових особливостей дошкільного віку. У державному стандарті дошкільної освіти соціально-громадянська компетентність трактується як здатність до «прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовності до посильної участі в соціальних подіях, що

відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» [3, с. 16].

Аналіз проблеми формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку вимагає звернутись до історичних джерел вчення про громадянськість і громадянське виховання.

Перше обґрунтування поняття «громадянин» зустрічається у працях античних філософів Сократа і Платона. Сократ називав метою виховання громадянина античного суспільства виховання доброго громадянина, а громадянську спільноту вважав устроєм, який забезпечує людину благом. Однак, вказував на те, що для досягнення благ, люди повинні прикрашати власну душу добрими якостями, за допомогою яких можна сприйняти і засвоїти блага. Сократ визнавав лише три основні добродієвості: стриманість (або самовладання), хоробрість і справедливість [34].

Видатний філософ Платон мету виховання вбачав у впливі на людину з дитячих років, який би спонукав її до прагнення стати досконалим громадянином. При цьому вчений більше відстоював не привілеї особистості, а інтереси держави, структуру якої розглядав у складі трьох верств: вища каста (глава держави) – філософи, лише мудрі можуть турбуватися про правильне життя всіх громадян; каста сторожів (на них лежить турбота про внутрішню безпеку держави) – воїни; каста інших громадян (ремісники, селяни) – їхнє завдання забезпечити постачання держави всім необхідним (каста годувальників) [34].

Ідея громадянськості знаходить своє втілення й у «Філософії права» Г. Гегеля, який вбачав найвищим обов'язком людини «бути членом держави», оскільки держава – це «об'єктивний дух, а сам індивідуум настільки об'єктивний, істинний і моральний, наскільки він є членом держави...» [69, с. 24].

Ідея громадянського виховання отримала свій розвиток в епоху Відродження у гуманістів Н. Макіавеллі, Т. Мора, Т. Кампанелли, які висловлювали думку про те, що особисте благо кожної людини витікає із блага

суспільного, а патріотизм і відданість державі є найвищою гідністю людини.

Гуманістичну ідею підхопили та розвивали у своїх працях прогресивні українські мислителі, просвітники, письменники та поети, зокрема: М. Костомаров, Г. Сковорода, К. Ушинський, С. Русова, І. Огієнко, Г. Ващенко, П. Куліш, Б. Грінченко, М. Драгоманов, Т. Шевченко та інші.

Питання громадянського виховання як головної складової менталітету українців, бере свій початок з часів Київської Русі («Повчання дітям...» Володимира Мономаха). Найвищого піднесення ідея громадянського виховання зазнала в період Запорізької Січі та гетьманської влади. Вітчизняний вчений Г. Ващенко у визначенні виховного ідеалу базувався на психічних та природних властивостях українського громадянина, життєвою метою якого буде служіння Богові й Україні [8].

С. Русова доводила, що суспільне буття визначає хід і напрям виховання громадян держави й завжди висловлювала думку, що школа й виховання мають функціонувати відповідно до особливостей й потреб своєї країни, нації [53, с. 42].

М. Драгоманов вважав, що українство має шанс на перемогу тоді, коли під національні почуття будуть підведені загальнолюдські принципи – «шукати всесвітньої правди, котра була б спільною усім національностям» [16].

М. Грушевський основною рушійною силою прогресу суспільства називав не економічну, а передусім психологічну складову і стверджував людське життя як зміну, вічне чергування потягів до колективізму та індивідуальної самовдоволеності [13].

У роки тоталітарного радянського суспільства демократія, законність, соціальна справедливість та інші чинники правової держави не були дієвими, хоча й декларувалися на папері, і, як наслідок, відсутнім у радянській педагогіці було навіть поняття «громадянськість» [17]. Але, попри це, ця епоха дала світу великого гуманіста В. Сухомлинського, який розкрив зміст поняття «громадянськість» і розробив шляхи її формування на засадах гуманізму.

Так, концепція громадянського виховання В. Сухомлинського, видатного

українського педагога, базується на формуванні в дітей особистісних якостей, які сприяють активному громадянському життю. В. Сухомлинський наголошував на важливості активності дитини, на вивченні світу через діяльність та сприяв у власній педагогічній практиці розвитку самостійності, ініціативи та творчості як ключових якостей для громадянина. Важливим аспектом його вчення було виховання в дітей етичних цінностей, поваги до інших, взаєморозуміння та толерантності [58].

В. Сухомлинський прагнув виховати у дітей почуття відповідальності за свою країну, розвивати любов до рідної землі та бажання активно допомагати людям. Педагог підтримував ідею, що кожна дитина має природну потребу допомагати іншим, брати участь у житті громади, творити щось корисне для оточення [59].

Таким чином, можна стверджувати, що громадянська концепція В. Сухомлинського спрямована на зрощення громадянина, який би був не лише знавцем світу, але й активним учасником суспільства, здатним приймати відповідальні рішення та співпрацювати для досягнення загального добробуту.

Спадщина громадянського виховання Василя Сухомлинського збагачена педагогічною теорією і практикою його послідовників (В. Андрущенко, І. Бех, С. Бондаревська, С. Гончаренко, А. Гуржій, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кремень, І. Кучинська, О. Сухомлинська, К. Чорна та ін.), які розкрили різноманітні аспекти проблеми.

Педагогічні аспекти громадянства найбільш обґрунтованою розкрито в працях академіка О. Сухомлинської, яка трактує громадянськість як інтегративну якість особистості, що дає змогу їй відчувати себе юридично, соціально, морально діє спроможною та захищеною. При цьому головними елементами громадянськості визначені моральна і правова культура.

Так, О. Сухомлинська вбачає виховання громадянина в емоційно-почуттєвому прилученні дітей до різних форм знань, розуміння, діяльності й поведінки, спрямованих на прояви громадянськості. На її думку, головна мета громадянського виховання полягає у підготовці молоді до життя в

громадянському суспільстві, у взаємопов'язаному світі, визнанні та прийнятті цінностей, що виступають головними, визначальними для суспільства [57]. До громадянських якостей О. Сухомлинська відносить: любов до свого народу, краю, вітчизни, толерантність, демократизм, громадянську самосвідомість, громадянську гідність, громадянський обов'язок, громадянську відповідальність, громадянську мужність, громадянську діловитість, працелюбність, повагу до законів держави, чужої думки тощо [56].

О. Сухомлинська стверджує ідею гуманного ставлення до кожної дитини як громадянина, визнання її прав на думку та самовираження, підкреслює необхідність поваги до особистості дитини, її прав та свобод. Вчена також підтримує ідею виховання любові до рідної землі, української культури, традицій та мови, сприяючи формуванню громадян, які поважають та цінують своє коріння і вважає, що освіта має сприяти формуванню активних, відповідальних громадян, які розуміють свої права й обов'язки в суспільстві [57].

Вітчизняні дослідники П. Ігнатенко та В. Поплужний виокремлюють три складові громадянськості: знання, переживання, вчинки. Перша складова розкриває зміст понять «держава», «громадянське суспільство», «етнос», «нація». Друга – визначає почуття належності до своєї держави, до народу, повагу до історії, культури, менталітету, патріотичні, гуманні, правові, екологічні почуття. Третя складова вирізняє поняття активності та ініціативності громадянина.

О. Шестопалюк розглядає громадянську компетентність як складне інтегральне утворення, що визначає готовність активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки у суспільно-політичній та професійній діяльності [63].

Сучасні вчені розуміють громадянську компетентність майбутніх громадян як основу громадянської активності, обґрунтовують її як широку освітню концепцію, що спрямована не лише на формування в майбутніх громадян уявлень про сучасні соціальні проблеми і шляхи їх вирішення, але і на виховання певних особистісних якостей, умінь і позицій, необхідних

громадянину демократичного суспільства [47; 62].

Науково доведено, що інтенсивне формування ціннісних орієнтацій припадає на період старшого дошкільного віку, упродовж якого відбувається становлення характеру і особистості в цілому. Провідні вчені в галузі загальної, вікової та педагогічної психології (І. Бех, О. Кононко, В. Кузін, Т. Піроженко, О. Хартман та ін.) пояснюють виражену інтенсивність появою на даному віковому етапі необхідних для формування ціннісних орієнтацій передумов: поступове опановування поняттєвим мисленням, підвищеної уваги до внутрішнього світу, накопичення життєвого досвіду, становлення світоглядних позицій [27].

Державний стандарт дошкільної освіти (2021) трактує соціально-громадянську компетентність, як здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя [3].

Освітній напрям інваріантного складника БКДО «Дитина в соціумі» містить перелік основних ознак сформованості соціально-громадянської компетентності. Сформована в результаті здобуття дошкільної освіти (за вказаними ознаками), вона сприятиме «ціннісному ставленню до себе, власних прав та прав інших, наявності уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії між членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінню дотримуватись цих правил у соціально-громадянському просторі, а також ціннісному ставленню та повазі до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур» і забезпечить дитині в подальшому житті підготовку до вироблення активної громадянської позиції, конструктивної та ефективної взаємодії на демократичних засадах у родинному колі, школі, на роботі, поціновування соціокультурного різноманіття на основі поваги до прав і свобод людини [3].

Вітчизняними науковцями поняття «соціально-громадянська компетентність дошкільника» розглядається як інтегроване від понять

«соціальна компетентність» (цілеспрямованість на досягнення життєвого успіху, свідоме накопичення знань та соціального досвіду, застосування їх у реальному житті) [25, с. 104] та «громадянська компетентність» (із сукупністю знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, які допомагають дитині зрозуміти своє місце в суспільстві, відповідальність за себе й свої дії, передбачають усвідомлення себе громадянином, відповідальним за країну й готовим реалізовуватися та працювати тут [43]). О. Бартків указує, що громадянська і соціальна компетентності передбачають сформованість в особистості здатностей бути членом суспільства, реалізовувати суспільні функції для власного самовираження та розвитку своєї країни.

Т. Антрощенко розглядає також сутність поняття соціально-громадянської компетентності дошкільника і зазначає, що в умовах гострих викликів сьогодення громадянська компетентність постає як комплексна характеристика особистості, в основі якої – громадянські якості особистості, засновані на системі громадянських цінностей. Вчена виокремлює в структурі громадянської компетентності такі компоненти: знаннєвий – система знань про людину, сім'ю, суспільство, державу, про свої права та обов'язки, знання історії, культури, традицій, мови свого народу; мотиваційно-ціннісний – цілі, мотиви, потреби, ціннісні установки; поведінковий – виконання своїх громадянських обов'язків, дотримання моральних та правових норм суспільства; особистісний – рефлексія власної діяльності, критичність, відповідальність, терпимість. Відповідно до вікових особливостей, громадянська компетентність передбачає наявність у дітей дошкільного віку знань про рідний край, місто, село, природу, культурні цінності свого народу, мову, свої права та обов'язки та ін. [2].

Дослідження проблеми формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку, проведене співавтором оновленого Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО) О. Косенчук, висвітлює орієнтири в реалізації змісту освітнього напрямку «Дитина в соціумі»: різні види діяльності (ігровій, комунікативній, здоров'язбережувальній, художньо-естетичній, пошуково-дослідницькій тощо) із зазначенням взаємопов'язаних

компонентів (емоційно-ціннісного ставлення; сформованості знань; життєвих навичок; участі батьків); методичний інструментарій (форми, методи); позицію вихователя [31]. Означене дослідження презентує модель соціально-громадянської компетентності, яка поєднує відповідні складники (здатність до прояву особистісних якостей; розвиток соціальних почуттів; любов до Батьківщини; посильна участь дітей у соціальних подіях) та враховує участь всіх учасників освітнього процесу (педагога, дітей, батьків) [51]. Серед різних видів діяльності науковці надають провідну роль в дошкільному віці грі, ігровим методам [29].

Таким чином, визначення науковців дозволяють розглядати соціально-громадянську компетентність як здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя. З'ясовано, що в структурі громадянської компетентності науковці виокремлюють наступні компоненти: знаннєвий – система знань про людину, сім'ю, суспільство, державу, про свої права та обов'язки, знання історії, культури, традицій, мови свого народу; мотиваційно-ціннісний – цілі, мотиви, потреби, ціннісні установки; поведінковий – виконання своїх громадянських обов'язків, дотримання моральних та правових норм суспільства; особистісний – рефлексія власної діяльності, критичність, відповідальність, терпимість.

1.2. Досвід громадянського виховання в Сполучених Штатах Америки

Вивчення проблеми громадянського виховання в Україні набуває особливого значення в період інтеграції держави до спільноти демократичних і правових держав світу. В цьому підрозділі вважаємо за необхідне з'ясувати ідеологічні платформи, світоглядні орієнтації, стратегічні цілі і педагогічні практики їх реалізації в такій країні демократичного світу, як Сполучені Штати

Америци.

Ознайомлення з працями українських науковців, що стосуються проблем громадянської освіти інших країн (Р. Арцишевського, І. Беха, Н. Бібик, О. Биковської, А. Василюк, П. Вербицької, Г. Єгорова, І. Єрмакова, І. Кендзьора, С. Позняк, О. Овчарук, О. Пометун, М. Рагозіна, С. Рябова, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука, К. Чорної та ін.), дало змогу пересвідчитися, що світоглядні питання цього напрямку педагогічної діяльності є досить актуальними і водночас недостатньо широко висвітленими.

В. Кімлічка (W. Kumlicka), розглядаючи громадянську освіту як шкільний предмет, вказує на те, що навчання передбачає не лише надання знань про інституції й політичні відносини, а й формування характеру учня, його громадянських чеснот, лояльності, поєднаної з практикою демократичного громадянства [70, с. 196].

У громадянській освіті Сполучених штатів запроваджено герменевтичний підхід, який також класифікують також як «рефлексивно-дослідницький». Теоретики й практики цього напрямку керуються тим, що в демократичному суспільстві громадяни не можуть ухилятися від участі у прийнятті рішень, а розв'язання проблем є необхідною умовою набуття громадянської компетентності. Це означає вимогу навчитися брати відповідальність за власні рішення, для чого необхідно кожному учню самостійно досліджувати власні цінності й проблеми, спиратися на особистий практичний досвід, і співвідносити їх із соціальною реальністю. Зважаючи на це, у школах США особливу увагу приділяють узгодженню інтересів суспільства й особистості у процесі громадянської освіти [70, с. 24-27].

Н. Лавриченко зазначає, що серед сучасних американських науковців і педагогів-практиків є чимало послідовників Ж. Руссо і Дж. Мілла в реалізації ідей партисипативної демократії, за якою людина може навчитися відповідальності й толерантності лише у процесі активної діяльності. Так, наприклад, політична участь здатна збагатити світогляд особистості, розширити діапазон її інтересів: від індивідуальних і найближчого оточення – до

загальнонаціональних. Відтак американські вчителі, які викладають у школах громадознавство, прагнуть призвичаювати учнів виконувати громадянські обов'язки, залучати їх до активної участі в житті класу, місцевої громади і зрештою – держави. А волонтерська суспільно корисна діяльність школярів є досить поширеною шкільною практикою у США і поцінюється як «проактивна» діяльність школярів, що спрямована на покращення добробуту спільноти [35].

Більшої ваги в американських школах набуває полікультурне виховання учнів, що знаходить своє відображення на громадознавчих курсах і спрямовано на формування у школярів доброзичливого й толерантного ставлення до «іншого», переконання їх у тому, що «інакшого» не варто сприймати як загрозу власній культурній ідентичності, а радше як унікальний шанс збагатити знання й уявлення про інші культури, світогляди, способи життя і діяльності. Це той шлях, який, за висловом Р. Мошера (Mosher R.), веде до об'єднання всіх громадян загальною людяністю, гуманністю задля розв'язання спільних проблем [73].

Крім того, Н. Лавриченко відзначає наявність у громадянській освіті Сполучених Штатів дискурсу, пов'язаного з проблемами глобального громадянства, що вносить корективи в розуміння шляхів розв'язання таких актуальних для світової спільноти проблем, як права людини, майбутнє демократії, зростаючий вплив корпорацій, поширення технологій, захист довкілля і культурної спадщини. У зв'язку з цим набувають інтернаціонального виміру і космополітичного змісту засадничі цінності й принципи співжиття людей – гуманізм, свобода, демократія, справедливість, мирне співіснування, сталий розвиток. Глобалізація породжує нову спільність людей і спричиняє появу нових форм і моделей громадянства. Так, культурне громадянство стосується прав різноманітних субкультур і соціальних груп (етнічних, гендерних, вікових тощо); громадянство меншин пов'язане з юридично-правовим супроводом їхньої інтеграції в суспільний загал; екологічне громадянство визначає права й обов'язки людей як мешканців планети Земля;

космополітичне громадянство керується загальнолюдськими цінностями й міжнародним правом у стосунках з громадянами різних країн, представниками великих і малих спільнот, різних культур; споживче громадянство пов'язане із забезпеченням прав людей на отримання матеріальних благ, послуг та інформації як у державному, так і приватному секторах; мобільне громадянство встановлює права й обов'язки громадян як візитерів, гостей, іммігрантів на період перебування в тій чи тій країні [35]. Все це, безумовно, позначається на громадянській освіті, завданням якої є підготувати громадян, здатних до усвідомлення й збереження глобальних цінностей. Усі ці різновиди громадянства об'єднує проблема пошуку універсальних прав і обов'язків, а громадянська освіта покликана озброїти кожного здобувача умінням учитися, розумінням наростаючої взаємозалежності між явищами й процесами сучасного світу, навичками адекватного реагування на виклики глобалізації, здатністю розв'язувати проблеми регіонального, національного й інтернаціонального масштабу.

У зв'язку з цим у сучасному освітньому законодавстві США та директивах щодо укладання шкільного курикулуму рекомендовано включати знаннєві блоки, що стосуються формування в учнів глобальної свідомості на підставі глибокого розуміння соціальних процесів і міжнародних взаємин; знання світової історії; усвідомлення загальнолюдських цінностей; обізнаності з різними культурами й ідеологіями; критичного сприйняття інформації. Цим цілям підпорядковані й такі американські програми, як «Навчання демократії», «Голоси любові й братерства», «Навчання для взаєморозуміння», «Дослідження громадської думки», «Міжнародне громадянство», що найчастіше реалізуються педагогічною командою школи на міждисциплінарних або кросдисциплінарних засадах і з використанням навчально-виховного потенціалу низки предметів, передусім «Громадянознавства», «Релігієзнавства», «Історії» [69; 76].

Окрім знаннєвого компонента громадянської освіти в США українські дослідники зазначають про систему формування практичних навичок і громадянської позиції.

Так, В. Ковальчук, досліджуючи питання громадянського виховання в США, характеризує реалізацію кожного його компонента:

1) громадянські знання закладені в Національних стандартах громадознавства з урахуванням п'яти концептів - громадянське життя, політика та уряд; основні американські політичні системи; реалізація цілей, цінностей та принципів американської демократії; відносини Сполучених Штатів з іншими країнами; роль громадян у розвитку демократії;

2) громадянські навички формуються через обов'язок громадян знати свої права та виконувати свої обов'язки, для чого їм необхідно мати не лише необхідні знання, але й набути певні інтелектуальні та практичні навички участі у суспільному житті;

3) громадянська позиція виробляється поступово у процесі розуміння дитиною того, що відбувається у світі, та передбачає її становлення як незалежного члена суспільства, добровільне дотримання стандартів поведінки, усвідомлення політичних та економічних обов'язків, участь у суспільних подіях, усвідомлення підтримки конституційної демократії, визнання людської гідності [23].

Серед основних моральних цінностей американського суспільства В. Ковальчук визначає наступні: розуміння свободи, чесність, довіра, відповідальність, повага, піклування про інших, справедливість, моральна свідомість (виховання моральних почуттів та переконань; виховання звичок моральної поведінки; набуття учнями досвіду моральних стосунків).

Наукова література засвідчує, що громадянська освіта в школах США здійснюється чотирма шляхами: як навчальний предмет; як міжпредметна форма діяльності в умовах освітянського простору; як організація позакласної та позашкільної діяльності (виховання); як організація шкільного життя, що сприяє демократичній поведінці [39, с. 9-10].

За інформаційними даними щороку в США розробляють програми з громадознавства, теоретична частина яких передбачає ознайомлення учнів із Конституцією США, політичними та урядовими документами, з пріоритетом

уваги на громадянських правах та обов'язках. Практична частина програм охоплює управління шкільною спільнотою та взаємовідносини між її учасниками.

Так, програма «Довіра до демократії» та організація Да Вінчі «Інтерактив» спрямовані на створення навчальних матеріалів щодо громадянської освіти. Одним із прикладів освітнього продукту можна назвати розроблену гру «Американська демократія», яка навчає учнів середніх класів основам законодавчого процесу. У розробленій грі кожен учень може відчувати себе членом парламенту та взяти участь у процесі створення законів, розв'язуванні конфлікту інтересів різних осіб та груп. Такий процес навчає учнів визначати шляхи уникнення конфліктів, розв'язання їх під час переговорів, дебатів або шляхом пошуку компромісів. Як інтерактив, гра має три рівні, кожен з яких учень може використовувати на уроці індивідуально. Законопроекти, що розглядаються в іграх, мають актуальний характер і спрямовані на розв'язання проблем, з якими люди зіштовхуються в реальному житті. Вчитель може стежити за успішністю учнів, а Національна конференція законодавчих зборів Сполучених Штатів Америки надає свої коментарі [10].

В зазначених супровідних громадянську освіту матеріалах широке використання інтерактивних ігор в освітньому процесі відбувається на основі боротьби групових інтересів за відповідну алокацію ресурсів бюджету штату, права, в яких кожен гравець може приміряти на себе роль законодавця, що бере участь у розробках певного штату, для якого гра має особливі характеристики [23]. Такі ігри дають змогу учням усвідомити складність законодавчої діяльності й надіслати на розгляд в адміністрацію штату пропозиції та побажання гравців стосовно формування реального бюджету.

В. Ковальчук відзначає ціннісний досвід США з діяльнісного підходу у вивченні учнями прав громадянина. Науковець зазначає, що в штаті Мериленд значний вплив на розвиток громадянської освіти має Академія цивільного права Мериленду /Maryland Civics and Law Academy (CLA) та Громадянські освітні правові програми /Citizenship Law Related Education Program (CLREP) Maryland

State Bar Association/, яка залучає учнів середніх шкіл та середнього шкільного віку для вивчення права та питань громадянського суспільства. Навчання відбувається за певними темами: закон та юстиція; право та обов'язки; свобода слова; школа промови й закони, що обмежують свободу слова; влада і повноваження [23]. В навчанні використовуються знову таки інтерактивні ігри із залученням суддів та адвокатів.

Експертка з питань професійного лідерства і громадянської освіти Л. Колесник зазначає, що в місті Балтимор (штат Мериленд) екзамен з громадянської освіти включений до атестата, а практичні години з цього предмета (community service) призначені громадянському служінню. Кожна дитина має відпрацювати за період навчання у школі 70 годин на користь свого ком'юніті, інакше не отримає атестат про освіту. Це може бути будь-яка суспільно-корисна діяльність: допомагати прибирати посуд у шкільній їдальні або приєднатися до громадської організації міста і взяти участь у волонтерстві. Якщо дитина навідріз відмовляється відпрацьовувати, це можуть за неї зробити батьки [24].

Інтерактивні технології в освіті США дозволяють вирішувати завдання не лише знаннєвого компонента, але й дозволяють сформуванню ціннісних ставлень в здобувачів освіти будь-якого віку до навчального предмета. Це стосується зокрема і громадянської освіти. Так, Л. Колесник розповідає про конституційний центр «We the People» у місті Філадельфія, що є унікальним місцем, з якого кожен відвідувач виходить «громадянином» США. Більшість музеїв у Штатах безкоштовні, але цей – один з небагатьох платних. Увесь простір центру надзвичайно інтерактивний і розрахований на відвідувачів будь-якого віку [24].

Особливістю цього музею є те, що до кожного його експоната можна доторкнутись, а інформація подається через персоналізовані історії. У Сполучених Штатах історію викладають через людину – за кожною подією чи фактом стоїть постать, особистість, яка цю подію розпочала або була учасником. Якщо це рух за права людей з інвалідністю, наприклад, то це історія Едварда Верн Робертса, який був першим студентом Каліфорнійського університету в

інвалідному візку і мусив якось діставатися на навчання. Саме Ед Робертс вважається піонером руху за права людей з інвалідністю в Сполучених Штатах, адже вийшов на протест проти недоступного громадського транспорту. Такий підхід вражає, адже одразу приміряєш це на себе: чи зміг би ти піти проти системи, чинити супротив і розпочати боротьбу [24].

Доступ до інформації в такому музеї можуть отримати відвідувачі будь-яких можливостей. Наприклад, для дітей 3-4 років, які ще не вміють читати, облаштовано біля всіх експонатів на рівні колін панель зі слухавкою телефону 1960-70-х років для того, щоб вони могли підійти і прослухати інформацію про цей стенд [24].

Дивовижним фактом інтерактивності освітньої програми музею є те, що кожен відвідувач може скласти присягу президента Сполучених Штатів Америки. Для цього необхідно лише стати за трибуну, після чого одразу позаду вмикається відеоролик, як голова Верховного суду приймає вашу присягу, потім вас вітають і звертаються «Mr. President» [24]. Такі неймовірні відчуття сприяють тому, що з цього музею неможливо вийти не громадянином Сполучених Штатів.

Таким чином, музей «We the People» дозволяє не лише дізнатися про громадянські права і свободи американців, які дісталися громадянам держави не просто так, бо за цим стоять конкретні люди, боротьба, гідність кожної людини, але й прожити цю інформацію від початку історії до того моменту, чого Америка досягла зараз. Саме це пробуджує гордість за свою державу.

Отже, аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що громадянське виховання в Сполучених Штатах Америки зосереджено на кількох основних аспектах: громадянській освіті в школах, яка спрямована на розвиток громадянської свідомості та активності учнів і містить вивчення конституції, прав та обов'язків громадян, важливих історичних подій і понять, а також навичок ефективної участі в громадському житті; підтримці громадських організацій, що знаходить своє відображення в участі учнів у різних громадських ініціативах, учнівських радах та волонтерській роботі, результатом чого стає розвиток лідерських та організаційних навичок; спрямуванні громадянського

виховання через діяльність, навчання учнів через практичні дії, проекти з волонтерства, соціально-педагогічні програми та навчальні заходи для усвідомлення проблеми суспільства та розвитку навичок розв'язання цих проблем; розмаїтті підходів, методологій, включаючи позитивний підхід до зміни, розвиток лідерських якостей та підтримку різноманіття думок і поглядів.

Це дозволяє стверджувати, що громадянське виховання в США акцентує на формуванні громадянської свідомості, активності та участі в суспільстві, спрямовуючи увагу на розвиток навичок, які допоможуть учням бути активними членами суспільства і приймати обґрунтовані рішення в майбутньому.

Питанню громадянського виховання дітей дошкільного віку у вітчизняній літературі не приділено достатньої уваги, однак завдяки зазначеним вище дослідженням можна зробити висновок, що виховання громадянських рис у маленьких американців в період дошкільного віку відбувається через комплексний підхід, який об'єднує родину, заклад освіти, громадські ініціативи та мультимедійні ресурси.

В родині діти вчаться основам громадянської поведінки, спостерігаючи за своїми батьками та педагогами. Розмови про справедливість, толерантність, взаємодопомогу та повагу до інших та відповідні дії є ключовими.

Освітні заклади в США акцентують на вихованні соціальних навичок та сприяють розвитку громадянської свідомості. Діти вчаться ділитися, слухати одне одного, співпрацювати та виражати свої почуття.

Розвинуті технології, включаючи відео, аудіо та інтерактивні програми, ігри на тему громадянських цінностей, історії про толерантність, різноманіття та взаємодопомогу використовуються для підтримки громадянського виховання в дітей.

Родини та заклади освіти активно залучають дітей до громадських заходів чи волонтерської роботи, де вони відчують себе частиною спільноти та допомагають іншим. Участь у громадських ініціативах спрямована на розваги та ігри, однак завдяки цьому діти беруть участь у благодійних заходах, ярмарках, волонтерських акціях разом з родиною або в межах закладу освіти. Вихователі й

батьки надають приклади позитивної поведінки та спонукають дітей до відповідальності та допомоги навколишнім. Звернення уваги на прийняття та розуміння різниці у культурі, етнічному походженні, віровченні та сімейних цінностях сприяють вихованню толерантності.

Усе зазначене сприяє формуванню громадянських рис у маленьких американців, навчаючи їх розуміти та цінувати спільноту, розвивати соціальні навички та підготовлюючи до активної участі у житті суспільства.

Отже, теоретичне дослідження та аналіз літературних джерел дозволяють зробити висновок, що громадянська освіта в Сполучених Штатах Америки спрямована на: розвиток громадянської свідомості, знання прав та обов'язків громадян, важливих історичних подій і понять; формування навичок ефективної участі в громадському житті, лідерства, агентності в процесі діяльності в різних громадських ініціативах, програмах, проєктах та волонтерстві; розвиток навичок демократії, полікультурності, толерантного ставлення до різноманіття думок і поглядів.

Виховання громадянських рис у дітей дошкільного віку в освітніх закладах відбувається шляхом комплексного підходу, який об'єднує родину, заклад освіти, громадські ініціативи та мультимедійні ресурси. Діти вчаться основам громадянської поведінки, спостерігаючи за своїми батьками та педагогами. Освітні заклади акцентують на формуванні соціальних навичок та сприяють розвитку вміння ділитися, слухати одне одного, співпрацювати та виражати свої почуття. Діти активно залучаються до громадських заходів, де вони відчують себе частиною спільноти та допомагають іншим. Усе зазначене сприяє формуванню громадянських рис у дітей, навчає їх розуміти та цінувати спільноту, розвиває соціальні навички та готує до активної участі у житті суспільства.

1.3. Особливості використання ІКТ в освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО

У результаті стрімкого розвитку технологій у світі важливим фактором стало підвищення цифрової компетентності громадян, що дозволяє трансформувати різноманітну інформацію і вибудовувати віртуальну пізнавальну реальність. Інформаційні технології вплинули на комунікації в усіх сферах суспільного життя, зокрема в освітній галузі.

Це вимагає детального розгляду сутності, значення, впливу ІКТ в освіті, зокрема у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

Аналіз літературних джерел доводить існування декількох понять, які пов'язані з технологіями цифрової інформації: комунікативно-інформаційні технології, інформаційно-комунікативні технології, комп'ютерні технології, цифрові технології, медіатехнології, Web-технології, застосування яких передбачає здатність та вміння орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти та оперувати, оцінювати та використовувати інформацію відповідно до сфери діяльності.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це узагальнювальний термін, який містить всі технології для передачі інформації [74]. Саме поняття ІКТ є досить широким і розуміється науковцями у різних варіаціях. Проте найбільш поширеним визначенням є розуміння ІКТ як раціонально організованого комплексу дій в інформаційному просторі з цілеспрямованого виробництва й поширення інформації задля впливу на визначену цільову групу [21].

Науковці зазначають вплив ІКТ як на розвиток суспільства, так і на розвиток кожної окремої особистості. Так, В. Кудlach, досліджуючи вплив мережевих комунікативно-інформаційних технологій на трансформацію суспільства надає опис процесу виникнення інформаційного суспільства, в якому простежується опанування людством комунікаціями: спочатку людина

навчилась цілеспрямовано транспортувати інформацію за допомогою тварин (коні, голуби), потім – електрохвильового поля та електро- і радіосигналів; згодом матеріальні обміни стали відігравати службову роль щодо інформаційних обмінів; на початковому етапі інформаційних обмінів інформаційні обміни здійснювались контактено («обличчя до обличчя»), пізніше – інформаційний обмін здійснюється за законами електродинаміки (домінують віддалені та опосередковані контакти); комп'ютерні технології надають нових властивостей мережам, які стають не тільки способом передачі інформації, а й способом її обробки; люди, включені в автоматизовані комунікаційні процеси, стали комунікаційно відтворювати цю систему у власному спілкуванні за допомогою СМС-повідомлень. Цей тип спілкування став суттєвим елементом способу життя цивілізованої людини. Він організовується через програму мережових процесів, яка закладена в обчислювальну техніку [32, с. 31].

Крім того, ІКТ пов'язані безпосередньо з людиною, адже розглядаються науковцями (Л. Климанська), як комплекс дій (обробка, зберігання, інтерпретація), внаслідок якого інформація видозмінюється відповідно до потреб конкретного суб'єкта і в такому вигляді потрапляє в суспільний інформаційний потік [21].

Таким чином, завдяки дослідженням науковців, розглядаємо ІКТ як сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для добору, опрацювання, зберігання, поширення інформації в інтересах її користувачів

Зважаючи на те, що ІКТ сприяють створенню умов для впровадження нових форм та методів комунікації, заклади освіти мають необхідність запроваджувати інноваційні процеси для опанування їх новим поколінням. Це стосується не тільки освітньої інформативної галузі та навчання дітей цифровим основам, але й наскрізного застосування ІКТ в інших освітніх напрямках, що насамперед означає опанування новими інструментами педагогічних працівників.

Розглядаючи ІКТ в освіті, слід зазначити, що вони представляють широкий спектр інструментів, методів та підходів, які використовуються для сприяння

комунікації, обміну інформацією та навчання, в результаті чого відбувається покращення освітнього процесу.

Так, аналіз літературних джерел дозволив визначити, що в сучасній дошкільній освіті актуальним є запровадження в практику широкого спектра інструментів і систем ІКТ, які використовуються для обробки, передачі та зберігання інформації, а саме: комп'ютери (надають можливість доступу до програмного забезпечення та мережі Інтернет); Інтернет (пошук та доступ до інформації, спілкування); програмне забезпечення (текстові редактори, графічні програми, соціальні мережі, ігри тощо); мультимедіа (аудіо- та відеопрограми, фото- та відео редактори тощо); комунікаційні засоби (електронна пошта, месенджери, соціальні мережі, відеоконференції тощо); хмарні технології (системи зберігання та обробки даних, які працюють в Інтернеті, дозволяючи зберігати та обмінюватися інформацією через мережу); віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR) (створення імітації або розширення реальності з дозволом користувачам взаємодіяти з віртуальним або доповненим світом).

О. Вашак, Л. Мартиросян зазначають існування двох основних шляхів інформатизації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. По-перше, це використання спеціальних навчальних програм, де передбачені матеріали для різних видів навчальної діяльності, по-друге, це самостійний відбір педагогами певного матеріалу відповідно до конкретних цілей навчання [7]. За таких вимог перед педагогами закладів дошкільної освіти постає завдання з підвищення власної ІКТ-компетентності, яка дозволить орієнтуватися в інформаційному просторі, знаходити інформацію, створювати цифрові продукти для запровадження в освітній процес з дітьми дошкільного віку.

В умовах дистанційної освіти, яка з 2019 року набула в Україні стрімкого розвитку, створено багато ресурсів, які пропонують освітні матеріали за різними напрямками, дошкільної освіти в тому числі. Так, МОН України пропонує на сайті сторінку «Дошкільна освіта» з рекомендаціями щодо впровадження в освітній процес здобутків сучасної практики за освітніми напрямками: «Особистість

дитини: рухова та здоров'язбережувальна компетентність», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному доквіллі», «Гра дитини», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва», «Дитина в соціумі». Привертає увагу освітян проєкт «Дітям про Україну» з ознайомлення дітей з областями України за допомогою інтерактивної мапи, яка дозволяє здійснити віртуальні подорожі всіма регіонами та долучитись до краси та неповторності нашої країни. Використання ІКТ в зазначеному проєкті дозволило долучити до педагогічних здобутків авторів – педагогів ЗДО № 100 «Гармонія» Запорізької міської ради, всю педагогічну спільноту України та надати можливість запровадження створеного ресурсу в освітній процес будь-якого закладу дошкільної освіти для формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку [15].

Такий приклад є доказом можливості використання ІКТ у розбудові простору освітянською спільнотою. Це підтверджують дослідження М. Лещенко та Л. Тимчук, які зазначають, що використання в освітньому процесі сучасних ІКТ надає не тільки широкий доступ до інформаційних джерел, інтерактивний характер взаємодії з інформацією, а й можливість побудови власного простору перебування в інформаційному середовищі, у якому розмаїття способів подання інформації створюють підґрунтя для реалізації творчого потенціалу особистості [37].

Одним із пріоритетних напрямів у сфері інформатизації освіти О. Кучай називає використання мультимедійних засобів з метою розроблення мультимедійних продуктів в освітньому процесі [33, с. 8-10]. Дистанційна освіта вплинула на підвищення рівня компетентності педагогів ЗДО у розробленні власних освітніх медіапродуктів. Пропонуємо розглянути зазначену технологію більш детально.

В Українському педагогічному енциклопедичному словнику мультимедійними визначено технології, що дозволяють за допомогою комп'ютера інтегрувати, опрацьовувати та водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби й способи обміну

інформацією [12, с. 298].

О. Буйницька вказує, що мультимедійні технології забезпечують доступ до даних і дозволяють відтворювати їх зі звуковим супроводом та різними анімаційними ефектами. Для роботи з мультимедійними технологіями потрібно мати необхідні мультимедійні засоби, які класифіковано на два класи:

- 1) засоби синхронної взаємодії (відеоконференції) та асинхронної взаємодії, онлайн режим (вебінари, електронні навчальні матеріали);
- 2) самі мультимедійні технології (віртуальні об'єкти, реальні відеофрагменти, аудіофрагменти, анімаційна графіка тощо).

Для створення і реалізації мультимедійних технологій потрібні: мультимедійний комп'ютер, відповідне прикладне програмне забезпечення (авторські засоби мультимедіа) та засоби проектування мультимедійних проектів на великі екрани – мультимедійні проектори [6].

Розміщення медіа продуктів в Інтернет-просторі (на сайтах освітніх ресурсів, ЗДО, педагогів тощо) стосується технології, яка має назву - «web-технологія» і визначається, як сукупність методів і програмно-технічних засобів, що інтегровані з метою ефективного опрацювання ресурсів, які містяться у web-просторі. Н. Задорожна, Т. Кузнецова, А. Кільченко пов'язують це поняття з методами й засобами створення web-сторінок із підтримкою мультимедіа, що поєднують різні види інформації (текст, звук, графіку, анімацію та відео) і вважають, що його можна ще трактувати ширше – як комплекс технічних, комунікаційних, програмних методів розв'язання завдань організації спільної діяльності користувачів із застосування мережі Інтернет [46, с. 42].

О. Мельник в аналізі сучасного стану застосування електронних освітніх ресурсів учителями закладів початкової освіти зробив висновок, що: 1) одним із найбільш поширених видів електронних освітніх ресурсів є мультимедійні презентації; 2) мультимедійні презентації створюють за допомогою: PowerPoint, Macromedia Flash, Photodex ProShow, Picasa, їх створення не потребує додаткових знань з мов програмування і є доступним для кожного вчителя [44].

Згідно з вивченою інформацією ми можемо адаптувати для дітей старшого

дошкільного віку Web-орієнтовані та мультимедійні технології (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Web-орієнтовані та мультимедійні технології для дітей старшого дошкільного віку

Групи технологій	Основні переваги та напрями застосування
Мультимедійні презентації	<ul style="list-style-type: none"> - надають можливість здійснювати віртуальну взаємодію користувача з об'єктами або процесами пізнання, що знаходять своє відображення на екрані [1]; - найбільш поширений засіб унаочнення навчально-виховного матеріалу [1]; - наявність не тільки тексту і графіки, а й відео, анімації та звуку [1]; - дозволяють викласти навчальний і розвивальний матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку, із залученням різних каналів сприйняття, що дозволяє засвоювати матеріал не тільки у фактографічному, а і в асоціативному вигляді [1].
Мультіплікаційні фільми	<p>це вид кіномистецтва, який створюється шляхом зйомки послідовних фаз руху мальованих або об'ємних об'єктів. Мультфільми не ґрунтуються на фотографічній фіксації реальної дійсності, фантастика для них – це художній задум. Сучасні мультфільми будують особливу художню умовну форму відображення реальності, вони мають виразні засоби для зображення фантастичних подій і дій героїв, що так приваблює юних глядачів [22].</p>

Продовження таблиці 2.1

Мультимедійні тренажери	<ul style="list-style-type: none"> - навчально-тренувальні програмні продукти, що орієнтовані на відпрацювання учнями певної вікової категорії умінь й набуття навичок з конкретної дисципліни/теми [1]; - можливість імітувати різні життєві та навчальні ситуації, використовуючи технології мультимедіа (анімацію, тривимірну (3D) графіку, музику MIDI (Musical Instrument Digital Interface), цифровий інтерфейс музичних інструментів (стандарт, що дозволяє користуватися через комп'ютер цифровими музичними інструментами) тощо [1]; - застосування у початковій школі мультимедійних тренажерів сприяє засвоєнню і закріпленню знань, умінь і навичок в ігровій формі.
Електронні мультимедійні видання	<ul style="list-style-type: none"> - засоби комплексного інформаційного впливу на особистість поряд з радіо, кіно і телебаченням [1]; - забезпечують подання матеріалу, що неможливо відобразити у друкованому вигляді, наприклад, анімаційну демонстрацію рідкісних явищ, процесів, віддалених у часі або на відстані тощо [1];
Електронні освітні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> - можливе використання на різних етапах уроку: перевірки домашнього завдання; актуалізації і корекції опорних знань, навичок і вмінь; засвоєння нового матеріалу; закріплення й удосконалення знань, умінь та навичок; перевірки навчальних досягнень учнів початкової школи [44]; - ЕОР можна поділити на дві групи: навчального та контролювального характеру [44]; - можливе використання у позаурочній діяльності: для

Продовження таблиці 2.1

	позашкільних заходів, індивідуальних занять, виховних годин та роботи над проєктами. Однак, застосування ЕОР під час цих видів діяльності відбувається рідше, ніж під час систематичного навчання у класі [44];
Електронні освітні ігрові ресурси	- різновиди електронних освітніх ресурсів, які поєднують пізнавальну і розвивальну функції, містять цілісний теоретичний матеріал і компетентнісні завдання з навчального предмета, які подані в ігровій формі [44];

Науково обґрунтоване дослідження використання комп'ютерних технологій у дошкільній освіті представлено українською вченою І. Мардаровою, яка розглядає це поняття як комплекс навчально-методичних матеріалів, що охоплює технічні й інструментальні засоби обчислюваної техніки, а також систему наукових знань про їх роль і місце в навчальному процесі ЗДО, форми та методи застосування для вдосконалення діяльності педагогів і дітей та їхньої взаємодії [40].

Важливе значення вчена надає ігровій діяльності дошкільника, яка збагачена комп'ютерними засобами, і вважає, що вона сприяє виникненню таких психічних новоутворень, як: теоретичне мислення, розвинена уява, здатність до прогнозування результату дії, проєктні якості мислення тощо, що в результаті призводять до значного підвищення розвитку здібностей дітей [41].

Так, досліджуючи використання комп'ютерних ігор у роботі з дошкільниками, І. Мордарова зауважує, що вони вчать долати труднощі, вимагають умінь зосереджуватися на навчальному завданні, запам'ятовувати умови й правильно їх виконувати. Авторка переконана, що завдяки комп'ютеру діти навчаються цілепокладанню, здобувають досвід планування, контролю й оцінювання результатів власної самостійної діяльності через поєднання ігрових

і неігрових моментів [42]. В процесі гри дитина входить у сюжет, засвоює правила, підкорює їм свої дії, намагається досягнути результату, що впливає на розвиток довільної поведінки, інтелектуальних здібностей, таких вольових якостей, як самостійність, зібраність, зосередженість, посидючість, цілеспрямованість, почуття емпатії. Все це, на думку вченої, збагачує ставлення дитини до довкілля

Варто зазначити, що застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку потребує врахування низки факторів, на які вказують В. Андрієвська, Н. Олефіренко: особливості психофізіологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку; особливості пізнавальної діяльності дошкільників; дидактичний потенціал мультимедійних засобів (орієнтованих на дошкільний вік); особливості використання мультимедіа у пізнавальному процесі; вимоги до впровадження мультимедіа в освітньому процесі з дошкільниками (вимоги до влаштування й обладнання; до організації роботи старших дошкільників із мультимедіа продуктами; ергономічні вимоги до мультимедіа продуктів; вимоги до змісту навчального матеріалу в електронному ресурсі) [1]

В. Імбер у застосуванні мультимедійних засобів визначає методи - наочно-пізнавальний, наочно-дидактичний; та форми - індивідуальну, групову [19, с. 8-9], які дозволяють демонструвати їхні широкі можливості у поєднанні друкованого тексту, графічного зображення, музики, аудіозапису, слайд-шоу, відеороликів, світлин тощо.

Врахування вікових особливостей та індивідуальних можливостей дошкільнят дозволяє педагогу творчо проектувати освітній процес з використання мультимедійних технологій, забарвлювати його яскравими емоціями, забезпечувати взаємодію, обговорення, генерування ідей, інтерактивність, творчу самореалізацію кожної дитини.

Практика закладів дошкільної освіти свідчить про ефективність запровадження медіапродуктів в освітній процес та їхні переваги у використанні дидактичної наочності, серед яких найголовнішою педагоги називають

активізацію майже всіх органів чуття, що є важливим для зосередження уваги, пізнавальної діяльності, усвідомленого запам'ятовування інформації дошкільнятами. Також практиками зазначається, що використання графіки, анімації, відео- та звукового супроводу створює в дітей гарний настрій, підвищує мотивацію до пізнавальної взаємодії, сприяє поліпшенню якості освіти.

Аналіз літератури та зазначені переваги доводять, що застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі для формування соціальної компетентності є важливим, про що зазначає В. Імбер і акцентує на доцільності для молодших школярів: створюються умови для отримання яскравих вражень, емоційних переживань, активної діяльності та мимовільного збагачення пам'яті; збуджується активність школярів в опановуванні знаннями, стимулюються бажання до навчання, заохочення до пошукової діяльності, задіяними є сенсорні системи, розвиваються творчі здібності та ін. [19, с. 8-9; 61, с. 726].

Освітній процес у закладах дошкільної освіти реалізується через систему завдань, що спрямовані на формування у дітей уявлень про надбання вітчизняної й світової культури, поваги до народних традицій і звичаїв, виховання любові до своєї родини, рідного міста, України. О. Вашак, Л. Мартиросян звертають увагу на використання мультимедійної презентації в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з традиціями українського народу та необхідність правильного добору слайдів з графічними об'єктами, малюнками, звуком, відео та анімацією відповідної народознавчої тематики [7]. Перегляд мультимедійних презентацій може відбуватися під час фронтальних, групових та індивідуальних занять з народознавства. На думку науковців, це сприятиме відтворенню попередньо вивченого народознавчого матеріалу, активізації у дітей пізнавального інтересу, розумінню нового матеріалу, а також узагальненню набутих знань [7]. Вчені вважають, що упровадження інформаційно-комунікативних технологій у процесі ознайомлення дітей з українськими народними традиціями значно підвищить рівень ефективності та якості освітнього простору у закладах дошкільної освіти, надасть педагогам можливість формувати прагнення до самовдосконалення, постійного динамічного оновлення змісту, форм і методів у

вихованні, розвитку й навчанні дошкільників і тим самим розвивати здібності дітей, їхню пізнавальну активність.

Зважаючи на орієнтацію державного стандарту дошкільної освіти на взаємодію з батьками у реалізації освітніх завдань, слід зазначити, що це питання має бути враховано в організації освітнього процесу з дітьми під час формування в них соціально-громадянської компетентності. З цією метою Н. Лисенко та Н. Кирста пропонують упроваджувати ІКТ в педагогічний процес ЗДО у трьох напрямках: у роботі з дітьми, вихователями, батьками [38, с. 144], з чим ми погоджуємося.

Таким чином, аналіз літературних джерел дозволив визначити, що в сучасній дошкільній освіті актуальним є запровадження в практику широкого спектра інструментів і систем ІКТ, які використовуються для обробки, передачі, зберігання та створення інформації. Одним із пріоритетних напрямів у сфері інформатизації дошкільної освіти є використання мультимедійних засобів з метою розроблення освітніх медійних продуктів для дошкільнят. Застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку потребує врахування низки факторів: особливості психофізіологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку; особливості пізнавальної діяльності дошкільників; дидактичний потенціал мультимедійних засобів; особливості використання мультимедіа у пізнавальному процесі; вимоги до впровадження мультимедіа в освітньому процесі з дошкільниками. Врахування вікових особливостей та індивідуальних можливостей дошкільнят дозволяє педагогу творчо проєктувати освітній процес з використання мультимедійних технологій, забарвлювати його яскравими емоціями, забезпечувати взаємодію, обговорення, генерування ідей, інтерактивність, творчу самореалізацію кожної дитини.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Аналіз програмного забезпечення з формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку

Формування соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку в умовах ЗДО забезпечується низкою принципів, серед яких чинне місце займає системність у вирішенні завдань. Першою необхідною передумовою для запровадження системної й наскрізної освіти за напрямом «Дитина в соціумі» є наявність нормативно-правової бази, державного стандарту дошкільної освіти в межах яких дано визначення поняття соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку, мета, завдання та очікувані результати щодо її сформованості. Виконання державного стандарту забезпечується освітніми програмами, які за спрямованістю класифікуються як комплексні або парціальні.

Так, завдання з виконання завдань державного стандарту дошкільної освіти 2021 року з формування соціально-громадянської компетентності розв'язується у відповідних розділах таких чинних комплексних програм, як: комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник»; програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care»; освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина»; програма «Впевнений старт»; програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі».

В дошкільній освіті завдання з формування соціально-громадянської компетентності розв'язуються також парціальними програмами, що мають гриф

МОН України: духовно-морального спрямування (програма «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях»); програма духовно-морального виховання дітей «Зерно любові»), національно-патріотичного виховання (програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина», «Моя країна – Україна»).

Так, програма духовно-морального виховання дітей «Зерно любові» створена для реалізації освітніх напрямів «Особистість дитини», «Дитина у соціумі» Базового компонента дошкільної освіти. Ця програма є парціальною, у якій конкретизовано освітні завдання зі змістового напрямку «Сім'я», «Родина», «Соціально-комунікативної компетенції». У програмі описано форми роботи з дітьми молодшої групи, рекомендовано тематику занять для середньої та старшої груп, подано дидактичні ігри духовно-морального змісту.

Аналіз програми «Зерно любові» дозволив нам виокремити такі основні освітні завдання з формування соціально-громадянської компетентності: учити та заохочувати дітей спілкуватися державною мовою; формувати знання про державні та народні символи України; формувати основи поваги до захисників та захисниць України; розширити кругозір дітей за допомогою екскурсій; ознайомити з особливостями українського побуту; ознайомити дітей з традиційною кухнею; дати знання про окремі традиції і звичаї попередніх поколінь; ознайомити дітей з основними цінностями нашого народу; створити умови для розвитку пізнавальної активності дітей; ознайомити дошкільників з народними іграшками; розвивати інтерес до свого роду, Батьківщини; формувати почуття поваги та гордості за свій народ; формувати позитивне ставлення до інших народів, які населяють нашу країну; розвивати емпатію до співгромадян; розвивати самостійність, творчі здібності та ініціативу; ознайомити з українським народним одягом; сформувати знання про українську вишивку [18].

Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку стала програма «Україна – моя Батьківщина» спрямована на виховання національно-патріотичної особистості дитини в дошкільному віці;

забезпечення освітнього процесу відповідними інформацією, змістом, методичними складниками, практичними порадами. Програма вирішує завдання з ознайомлення дошкільників з історією рідного краю, життям і побутом народу України; виховання любові до рідного краю; формування духовно-моральних взаємин між людьми; виховання пошани та любові до культурного спадку свого народу та сучасного мистецтва; формування толерантного ставлення до представників інших народів, культур і традицій, до однолітків, батьків, сусідів, інших людей; культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи; формування мовленнєвої культури. Програма пропонує зміст роботи з дітьми п'ятого і шостого років життя (колективні заходи, дослідницьку діяльність, творчі завдання, екскурсії, колективну творчу (проектну) діяльність, творчі зустрічі тощо) форми методичної роботи з педагогами та поради батькам [60].

Наступна парціальна програма з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна» (автори Гавриш Н.В., Косенчук О.Г., Піроженко Т.О., 2022), спрямована на формування первинних уявлень і знань, засвоєння практичних умінь і навичок, бажання діяти згідно з нормами соціальної моралі, прийнятими нашим народом, намір слідувати традиціям, відповідати позитивному образу українця [48]. Програма пропонує комплект із методичних рекомендацій; хрестоматії «Моя країна – Україна», яка представлена навчальним посібником з широкою жанровою палітрою тематично об'єднаних фольклорних і літературних творів; робочого зошита з розвивальними завданнями, спрямованими на формування позитивного образу своєї країни, розширення уявлень про її національні й державні символи, історію, традиції й культуру українського народу; словника[48].

Потужним ресурсом програмного забезпечення освітнього процесу з формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО є регіональні парціальні програми, які розробляються науковцями та практиками різних регіонів України з урахуванням культурних, природних,

історичних та інших особливостей обласного краю.

Так, обласні освітні ресурси та публікації висвітлюють інформацію про низку парціальних програм: «Моя світлиця - рідний дім» для роботи з дітьми старшого дошкільного віку у народознавчому музеї (С. Дьяченко); «Я – маленький українець!» для дітей дошкільного віку (В. Горбенко, О. Алексєєва), «Ми роду козацького діти» для дітей старшого дошкільного віку (Н. Івашук, О. Потурвай, А. Іванченко, О. Мурсавіна) [64]. Зазначені програми запроваджувались в освітній процес до війни в Україні під час очного формату взаємодії з дітьми.

Кардинально змінила стан освітньої взаємодії з дітьми війна. Надзвичайної актуальності для України під час військової агресії та окупаційних дій російської держави набуло питання єдності українського народу. Науковці зазначають, що внаслідок об'єктивних історичних обставин Україна представляє державу, в якій на різних етнічних територіях упродовж віків сформувався колективний менталітет із притаманними особливостями для кожного регіону, що на думку науковців не сприяє ментальній єдності народу. Однак, прагнення жити в цілісній державі віками виборювалось життям, а Соборність та Свобода стали фундаментальними цінностями українців. найпотужнішого вираження. Об'єднаний проти ворога український народ чинить несподівано для всього світу жорсткий спротив російській імперії. Але науковці вважають, що питання єдності України не втратить своєї актуальності після перемоги, вимагає прийняття українським народом регіональних відмінностей як важливої основи його єдності й зрощення покоління українців, об'єднаних демократичними цінностями [65].

Необхідність розв'язання цієї проблеми актуалізувало завдання з формування в дітей старшого дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до різноманітної, багатокультурної України як єдиної, соборної, цілісної та неподільної країни, в Запорізькій області зумовило розроблення парціальної програми «Україна – єдина країна» (Н. Канцедал, Л. Шульга) [65]. Програма дозволяє вирішувати завдання: формувати емоційно-ціннісне ставлення до

України, її території, природи, історичної спадщини, культури, людей та їхньої діяльності; сприяти елементарним уявленням про соборну Україну як європейську унітарну державу, що має у своєму складі різні адміністративні території зі своїми особливостями – краєвидами, історичним минулим, господарством, культурними особливостями і видатними людьми; розвивати прагнення до соціальної активності й самостійності, створювати сприятливі умови для самореалізації дитини в різних видах діяльності відповідно до її інтересів і можливостей, культивувати кращі риси української нації – дотримання правил толерантної поведінки, співпереживання й солідарність, підтримку миролюбства, співдружності, співтворчості у розбудові найближчого навколишнього простору. Методичний супровід програми є інтерактивним, представлений інтерактивною мапою України, системою відеоподорожей, презентаціями, іграми та є важливим цифровим засобом у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до рідної країни в дітей старшого дошкільного віку [20]. Розроблений інтерактивний навчально-методичний комплекс дозволяє на якісному сучасному рівні вирішувати важливі завдання з формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану і забезпечення освітнього процесу патріотичного напрямку в умовах очного та дистанційного форматів.

Отже, проведений аналіз програмного забезпечення з формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку дозволяє зробити висновок, що у вітчизняній дошкільній освіті приділяється значна увага зрощенню громадян і патріотів з дитячих років, що задекларовано в змісті державного стандарту дошкільної освіти (2021) та реалізується за допомогою комплексних (комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник»; програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care»; освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина»; програма «Впевнений старт»; програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі») та парціальних програм (програма «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях»;

програма духовно-морального виховання дітей «Зерно любові»; програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина»; парціальна програма з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна»), що затверджені грифом Міністерства освіти і науки України. Поряд із цим, в Запорізькій області розроблено парціальні програми, що враховують культурні, природні, історичні та інші особливості регіонального краю (парціальна програма «Моя світлиця - рідний дім» для роботи з дітьми старшого дошкільного віку у народознавчому музеї; парціальна програма «Я - маленький українець!» для дітей дошкільного віку; парціальна програма «Ми роду козацького діти» для дітей старшого дошкільного віку; парціальна програма для дітей старшого дошкільного віку «Україна – єдина країна»).

2.2. Педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ

В умовах сучасних реалій проблема формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку, як і дошкільної освіти загалом, постала перед труднощами. Серйозним викликом для дітей, батьків і педагогів стала організаційна трансформація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, яка виходить за межі очного навчання і вимагає дистанційного та змішаного форматів, які ніколи в Україні не були адаптовані для освітньої взаємодії з дошкільнятами.

Вітчизняні науковці вважають найбільш прийнятною формою для підтримки безперервної освіти дітей дошкільного віку змішану форму організації освітнього процесу в ЗДО і розуміють її як поєднання у гнучкому режимі дистанційної та очної частини організації освітнього процесу в ЗДО (у групі) та / або вдома (у родині) завдяки ефективній взаємодії вихователя з батьками для забезпечення цілісності та повноти освітнього процесу для

дитини [4].

Тож, зважаючи на сучасні умови, ми маємо у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей враховувати очний та змішаний формати в організації освітнього процесу.

В основу проектування педагогічних умов використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності нами покладено результати наших досліджень, а саме: результат сформованості означеної компетентності за БКДО; сучасне програмно-методичне забезпечення громадянського напрямку; здобутки вітчизняної науки та практики з використання ІКТ в освітньому процесі; досвід громадянського виховання США.

Так, результат сформованості соціально-громадянської компетентності за вимогами БКДО засвідчує ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур [30].

Сучасне програмно-методичне забезпечення, що розглянуто нами в п. 2.1 надає можливість вибору парціальної програми духовно-морального та патріотичного напрямів для вирішення завдань із формування соціально-громадянської компетентності згідно з актуальністю завдань, умовами ЗДО, контингентом дітей та батьків, ІКТ-компетентністю педагога.

Аналіз здобутків вітчизняної науки та практики з використання ІКТ в освітньому процесі, проведений нами в п. 1.3, дозволив визначити широкий спектр інструментів і систем ІКТ, які використовуються для обробки, передачі, зберігання, створення інформації та виокремити як пріоритетний напрям у сфері інформатизації дошкільної освіти використання мультимедійних засобів з метою розроблення освітніх медійних продуктів для дошкільнят. Також з'ясовано фактори, які необхідно враховувати при застосуванні мультимедійних засобів в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку:

особливості психофізіологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку; особливості пізнавальної діяльності дошкільників; дидактичний потенціал мультимедійних засобів; особливості використання мультимедіа у пізнавальному процесі; вимоги до впровадження мультимедіа в освітньому процесі з дошкільниками.

Проведений та описаний у п. 1.2 аналіз досвіду виховання громадянських рис у дітей в освітніх закладах США, актуалізував комплексний підхід, який об'єднує родину, заклад освіти, громадські ініціативи та мультимедійні ресурси. Формуванню громадянських рис у дітей сприяє активне залучення їх до громадських заходів, де вони відчують себе частиною спільноти та навчаються розуміти та цінувати громаду, розвивають соціальні навички та готуються до активної участі у житті суспільства, вчаться основ громадянської поведінки, слухати одне одного, ділитися, співпрацювати та виражати свої почуття.

Проаналізовані засади дозволили спроектувати модель педагогічних вимог використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку (далі Модель) та запровадити її в закладі дошкільної освіти (дитячий садок) № 83 «Чижик» Запорізької міської ради у 2022-2023 навчальному році (рис. 2.1).

У 2022-2023 н.р. на період дії правового режиму воєнного стану в Україні організація освітнього процесу в ЗДО № 83 ЗМР була спрямована на виконання наказу департаменту освіти і науки Запорізької міської ради від 22.07.2022 № 213р «Про організацію 2022/2023 н.р. в комунальних закладах міста Запоріжжя в умовах воєнного стану», що актуалізувало пошук ефективних шляхів організації освітнього процесу.

Метою розроблення Моделі стало визначення, проектування та обґрунтування педагогічних умов з використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

Рисунок 2.1. Модель педагогічних умов використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності старших дошкільників

Реалізація Моделі передбачає розв'язання завдань:

- формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку;
- розбудова інформаційного розвивального середовища для забезпечення змішаної форми освіти соціально-громадянського напрямку;
- підвищення рівня ІКТ-компетентності педагогів у забезпеченні освітнього процесу соціально-громадянського напрямку;
- запровадження ІКТ в процес виховання соціальних та громадянських рис у дітей старшого дошкільного віку в умовах очної та змішаної форм освіти;
- налагодження ефективної взаємодії між педагогами ЗДО і батьками вихованців у формуванні соціально-громадянської компетентності.

Згідно з метою та завданнями визначено педагогічні умови: організація розвивального середовища; навчально-методичне забезпечення освітнього процесу; забезпечення потреби дітей в ігровій діяльності; інтегрований формат подачі освітнього матеріалу за технологією едьютейнмент; залучення до громадської спільноти.

Організація розвивального середовища передбачає облаштування фізичного простору для очного формату взаємодії з дітьми та розбудову онлайн-простору для організації взаємодії в дистанційному та змішаному форматі. В організації розвивального середовища враховано вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, передбачено народознавчу спрямованість в облаштуванні приміщення групи, відповідних локацій. Дотримано принципів дошкільної дидактики, динамічності й змінності, що надало можливість трансформувати освітній зміст відповідно до сезонів, народних свят та інтересів вихованців.

Під час облаштування освітнього середовища для очної форми освіти:

- укомплектовано та оформлено бібліотечку української літератури, підібрано яскраво ілюстровані книжки з казками, українськими народними прикметами, прислів'ями, легендами, народними іграми тощо. До кожної книжки підготовлено конверт з розробленими за допомогою онлайн-ресурсу

<https://www.jigsawplanet.com> і видрукowanими пазлами за книжковими ілюстраціями. Пазли на друкованій основі, та ігрова діяльність з ними сприяють закріпленню уявлень про зміст твору, його героїв та долучають дітей до активної діяльності поодинці, в парах, у командах;

- організовано мінімузей українських народних ремесел з розміщенням експонатів декоративно-ужиткового мистецтва та розроблених до кожного з них буклетів у програмі Microsoft Publisher з ілюстраціями відповідного ремесла, інструментів, матеріалів, процесу виготовлення тощо;

- оформлено український куточок національної та народної символіки, де розміщено герб та прапор України, українські вишиванки, інші українські символи, розроблено в програмі PowerPoint дитяче лото «Символи України» та видруковане на паперовій основі для організації ігрової діяльності й закріплення отриманих уявлень;

- оформлено куточок для творчості, розроблено за допомогою програм PowerPoint, Canva, Publisher основу для домальовування, розфарбовування, художнього перетворення, а також технологічні картки з послідовністю виготовлення художніх виробів із пластичного, природного, текстильного, викидного та інших матеріалів;

- оформлено куточок пізнавальних ігор на друкованій основі: ігри на логіку – «Знайди зайве», «Продовж ряд», «Знайди пару», «Загадки», «Лабіринти»; математичні ігри – «Рахунок з різних сторін», «Порахуй предмети», «Встав цифру» за тематикою «Моя родина. Мій дім»; ігри на увагу і пам'ять – «Знайди закономірність», «Поверни послідовність», «Допиши слово» тощо. Фабричні ігри доповнено дидактичними матеріалами, виконаними в програмах Microsoft Word, PowerPoint, Canva, Publisher, виготовленими вихователями для ігрових вправ.

У розбудові онлайн-простору враховано особливості дистанційно та змішаної освіти, синхронної та асинхронної взаємодії з батьками, педагогами, дітьми. Під час облаштування освітнього середовища для змішаної форми освіти:

- розроблено на сайті ЗДО <https://2dnz83.jimdofree.com> сторінку «Дистанційна освіта» з освітнім навігатором для батьків вихованців і педагогів закладу;
- розміщено канал дистанційної освіти у спільноті Facebook «ЗДО № 83 ЗМР» для педагогів закладу і батьків вихованців;
- створено канал YouTube з музичного розвитку дітей ЗДО № 83 ЗМР для дітей і батьків вихованців;
- створено канал YouTube психологічної підтримки дітей, батьків та педагогів у ЗДО № 83 ЗМР;
- створено віртуальні групи «Теремок», «Капітошка», «Горобинка» ЗДО № 83 ЗМР на каналі YouTube;
- розміщено матеріали з безпеки дітей в мережі Інтернет (додаток А).

Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу передбачає підготовку необхідних програм, навчально-методичної, довідкової та дитячої літератури, методичних розробок тощо. Методичне забезпечення соціально-громадянського виховання дітей дошкільного віку представляє систему взаємодії вихователя та дітей дошкільного віку, що включає методичне оснащення освітнього процесу, а також апробацію та впровадження у практику ефективних методів, прийомів та технологій виховання тощо.

Методичне забезпечення національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку з теми: «Україна – єдина країна» включає наступне методичного оснащення: Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – єдина країна» [20]; перспективне планування, що передбачає організацію занять як в очному, так і в дистанційному форматі; нормативно-правові документи, що регламентують діяльність сучасного закладу дошкільної освіти, наголошують на важливості та потребі здійснення соціально-громадянського виховання дітей дошкільного віку (Національна стратегія розвитку освіти в Україні, Концепція громадянської освіти, Закон України «Про дошкільну освіту», Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію національно-патріотичного виховання у

дошкільних навчальних закладах» освіти» [51]; Річний план роботи, перспективний і календарний плани освітньої роботи в старшій дошкільній групі); методичні розробки занять з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку; авторські методичні розробки занять з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку; ілюстративні матеріали (буклети, альбоми, світлини); комп'ютерні презентації; друковані наукові, навчально-методичні, науково-популярні та інші видання з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку; художня література; аудіо- та відеозаписи; інші матеріали та джерела інформації

Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу змішаного формату створено на основі методичного додатка до парціальної програми та добору ресурсів успішних практик, таких, як: інтерактивна мапа України; Цифровий гід, віртуальна полицка з легендами та міфами для дітей; інтерактивні ігри.

Для підтримки навчально-методичного забезпечення освітнього процесу використано програми: Microsoft Word, PDF, PowerPoint, Publisher, Canva, InShot, YouTube, універсальний генератор QR.

Наступна педагогічна умова стосується забезпечення потреби дітей в ігровій діяльності. Для формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в очній формі взаємодії розроблено серію ігор, до якої увійшли інтерактивні ігри, дидактичні ігри, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри, рухливі народні ігри. Для організації ігрової діяльності в змішаній формі використано серію ігор «Мандруймо Україною», розвивальні онлайн-ігри, ігри-стратегії, комп'ютерні ігри. Для зручності організації ігрової діяльності в дистанційній та змішаній освіті розроблено картотеку ігор для дітей дошкільного віку «Граємо на дистанції» (Додаток Б).

У процесі створення інтерактивних ігор та відеозанять використано такі сервіси та за стосунки, як: PowerPoint, Canva, InShot, Jigsawplanet, LearningApps, Wordwall та ін.

PowerPoint - програма для створення презентацій, відео супроводу для

занять як в офлайн, так і в онлайн режимах. Програма є невіддільним атрибутом комп'ютера і має необхідну сумісність з іншими засобами ІКТ, що дозволяє демонструвати її продукти на інших ПК, телевізорах тощо. PowerPoint проста та зрозуміла програма будь-якому користувачу, яка має досить велику колекцію шаблонів з різноманітним фоном та елементами як текстовими, так і медіа, є можливість задавати ефекти для елементів, щоб акцентувати глядача на потрібній інформації. Програма дозволяє розробляти матеріал для дидактичних ігор.

LearningApps – це сервіс для створення мультимедійних інтерактивних дидактичних вправ, конструктор для розробки ігрових завдань. За допомогою LearningApps діти можуть застосувати набуті знання в ігровій формі. Даний сервіс також пропонує велику кількість різноманітних вже створених ігор, які класифіковані за освітніми напрямками та віком дітей. Сервіс LearningApps надає можливість отримувати QR-коди для того, щоб інтерактивне завдання можна було вставити в відео заняття або презентацію. Програма дозволяє створювати інтерактивні ігри, а кількість створених ігрових вправ не обмежена.

Canva – інструмент для створення інфографіки, не потребує додаткових знань та навичок, адже не має складного функціонального меню. В цьому додатку можна: створювати дизайн за допомогою відео та фото; редагувати документ спільно з колегами, відкривати їм доступ до редагування; створювати відео з декількох різних відео; додавати в відео ще одне відео; додавати безліч різних об'єктів на фото, відео та презентації; редагувати фото та створювати колажі. Ресурс Canva дає досить корисну безоплатну версію для користувачів.

Wordwall використовується для створення інтерактивних вправ і матеріалів для видрукування. Інтерактивні вправи можна відтворювати на будь-якому вебпристрої, наприклад: комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці. Діти можуть виконувати їх самостійно або за допомогою дорослого. Потрібні матеріали використовуються як у цифровому, так і в друкованому вигляді.

InShot є одним із найпоширеніших фото- та відеоредакторів із доступних в

цей час. Це дуже повна програма, яка інсталується на пристрої з різними операційними системами: Android, iOS та Windows. Фото- та відеоредактор InShot має простий і зручний інтерфейс із широким набором інструментів для об'єднання роликів, арсенал фільтрів, стікерів, рамок і красивих ефектів. Перевагами є: невисокі системні вимоги; додавання зображень і музики до відео; збереження ваших робіт в пам'яті пристрою; вбудований магазин додатків від розробника; високі позиції на Google Play Market і App Store; потужні інструменти для редагування фотографій та кліпів.

Таким чином, можна стверджувати, що використання різноманітних онлайн сервісів у розробленні інтерактивних ігор дозволяють педагогам урізноманітнити освітній процес, організувати та забезпечити потребу дітей в ігровій діяльності під час очного, дистанційного та змішаного формату освіти.

Інтегрований формат подачі освітнього матеріалу за технологією «Едьютейнмент», яка ґрунтується на візуальному матеріалі, оповіданні, сучасних психологічних прийомах, ігровому форматі, інформаційних і комунікаційних технологіях, метою якої є максимальне полегшення аналізу подій, підтримування емоційного зв'язку з об'єктом навчання, залучення і тривале утримання уваги вихованців. Поняття edutainment складається з двох об'єднаних в одне слів: education (освіта) і entertainment (розвага). Це поняття означає «навчання через розвагу». В даній технології слово розвага вживається в широкому контексті: залучення (проживання життєвих ситуацій), захоплення (творчість, цифровий контент) і власне розвага (гра).

У Моделі враховано такі особливості едьютейнменту, як: неформальні обставини й позитивна атмосфера на заняттях; відсутність жорстких меж і суворих заборон; мінімальний контроль з боку дорослого; урахування індивідуальних темпів діяльності; гарантія досягнення конкретного результату; можливість активно спілкуватися, взаємно збагачуватися знаннями; підтримка пізнавального інтересу; отримання освітньої продукції; комплексне застосування дидактичних засобів навчання.

У процесі формування соціально-громадянської компетентності дітей

старшого дошкільного віку нами використано види робіт за допомогою технології едьютейнмент: квест; віртуальна екскурсія; творчі завдання; проекти; заняття в малих групах; артмайстерня; освітні подорожі; гра-стратегія; воркшоп; спільна освітня діяльність; гра-лабіринт.

Цифрова підтримка едьютейнменту відбувається за допомогою програм: PowerPoint, InShot, Movavi Video Editor, Learning.ua, Google Jamboard, Padlet, Google Classroom, YouTube, які дозволяють організувати навчання як в очному, так і в змішаному форматах під час синхронних та асинхронних занять.

Остання педагогічна умова полягає в активному залученні дітей та їхніх батьків до громадської спільноти. Очний формат дозволяє дітей разом із батьками залучати до різних видів громадської активності: екологічні проекти в команді над прибиранням місцевих територій, садження дерев, що сприяє розвитку відповідальності та збереженню довкілля; волонтерська діяльність з відвідування лікарень чи притулків для тварин, під час якої діти можуть робити маленькі подарунки або малюнки для хворих дітей чи тварин, що потребують догляду; виставки та ярмарки, де діти можуть продавати власні роботи чи пригощати інших.

Організація онлайн-проектів із формування в дітей соціально-громадянської компетентності також долучає дітей та їхніх батьків до громадської спільноти. Віртуальні майстер-класи з різних видів мистецтва, рукоділля, кулінарії або наукових експериментів навчають новим навичкам, вмінню спілкуватися та ділитися своїми досягненнями. Читацькі клуби або онлайн-сесії з читання книг для дітей сприяють розвитку читацьких навичок та обговоренню прочитаного. Екологічні віртуальні експедиції організовують онлайн-подорожі для вивчення різноманіття природи та ознайомлення з екологічними питаннями. Онлайн-акції з підготовки до свят тощо. Ці проекти сприяють розвитку творчих, соціальних та пізнавальних навичок у дітей, сприяють їхній активній участі у суспільстві, супроводжуються такими ІКТ-продуктами, як: відео, презентації, буклети, афіші, та використанням онлайн-ресурсів, платформ Zoom або Google Meet, мереж Viber або Telegram.

Отже, на засадах теоретичного дослідження проблеми розроблено й обґрунтовано модель педагогічних вимог використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку та запроваджено в закладі дошкільної освіти (дитячий садок) № 83 «Чижик» Запорізької міської ради. Модель спрямовано на визначення, проектування та обґрунтування педагогічних умов з використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. Реалізація Моделі передбачає розв'язання завдань: формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку; розбудова інформаційного розвивального середовища для забезпечення змішаної форми освіти соціально-громадянського напрямку; запровадження ІКТ в процес виховання соціальних та громадянських рис у дітей старшого дошкільного віку в умовах очної та змішаної форм освіти; налагодження ефективної взаємодії між педагогами ЗДО і батьками вихованців у формуванні соціально-громадянської компетентності. Педагогічними умовами формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку визначено: організація розвивального середовища; навчально-методичне забезпечення освітнього процесу; забезпечення потреби дітей в ігровій діяльності; інтегрований формат подачі освітнього матеріалу за технологією едьютейнмент; залучення дошкільників із батьками до громадської спільноти.

2.3. Підготовка педагога до вирішення завдань із формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ

Активним учасником у реалізації розроблених педагогічних умов є педагог, то ж вважаємо за необхідне розглянути питання підвищення його рівня ІКТ-компетентності у забезпеченні освітнього процесу соціально-громадянського напрямку.

Ефективність використання ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності в умовах очної та дистанційної, змішаної освіти в ЗДО залежить від цифрової компетентності педагогів. З метою упровадження розробленої моделі у закладі дошкільної освіти (дитячий садок) № 83 «Чижик» Запорізької міської ради педагогічний колектив на початку 2022-2023 навчального року активно включився у підвищення своєї професійної та цифрової компетентності.

Першою сходинкою в роботі було підвищення цифрової компетентності всіх учасників освітнього процесу в Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, де педагоги пройшли курс «ІКТ в предметній галузі» з опановування навичками створення відео та тренінг «Використання ІКТ в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку» для вихователів, музичних керівників, керівників гуртків, вихователів-методистів закладів дошкільної освіти.

Також, методичною службою закладу під керівництвом кафедр інформатичної та дошкільної освіти було розроблено програму постійно-діючого практичного семінару-тренінгу «Підготовка педагога до використання ІКТ» на 2022-2023 навчальний рік (табл.. 2.2)

Таблиця 2.2

**Програма практичного семінару-тренінгу
«Підготовка педагога до використання ІКТ»**

№ з/п	Тематичний зміст	Терміни
Тема 1. Основи використання ІКТ в дошкільній освіті		
1.1	Використання ІКТ в освітньому процесі (Додаток В)	вересень 2022
1.2	Огляд ролі технологій у сучасній дошкільній освіті	вересень 2022
1.3	Переваги та можливості використання ІКТ для поліпшення освітнього процесу в ЗДО	вересень 2022
Тема 2. Інструменти для створення мультимедійного контенту		
2.1	Основи роботи з PowerPoint: створення слайдів, додавання мультимедійних елементів	жовтень, 2022

Продовження таблиці 2.2

2.2	Використання Canva для дизайну презентацій та створення графічного контенту.	листопад, 2022
2.3	Відеоредагування в InShot та Movavi Video Editor. Основи монтажу: зрізання, додавання ефектів та звуків	грудень, 2022
Тема 3. Інструменти для створення інтерактивних завдань		
3.1	Створення інтерактивних завдань з LearningApps та Wordwall для залучення дітей до навчання	січень, 2023
3.2	Використання онлайн-інструментів для формування пазлів з Jigsawplanet для ігрових вправ	Лютий, 2023
Тема 4: Організація навчального процесу онлайн		
4.1	Використання платформ для дистанційного навчання: Google Classroom та Learning.ua	Березень, 2023
4.2	Використання інтерактивних дошок Google Jamboard та Padlet для спільної роботи в реальному часі	Квітень, 2023
4.3	Створення та керування взаємодією з дітьми та батьками на платформах для навчання	Травень, 2023
Тема 5: Ефективне використання медіаресурсів		
5.1	Інтеграція YouTube в навчальний процес	Травень, 2023
Тема 6: Завершальний етап навчання. Практична робота та проєктна діяльність		
6.1	Створення власних навчальних матеріалів соціально-громадянського напрямку з використанням засвоєних знань	Червень, 2023
6.2	Проведення занять з освітнього напрямку «Дитина в соціумі» з використанням ІКТ, обмін досвідом та рефлексія	Червень, 2023

Отже, розроблена програма практичного семінару-тренінгу «Підготовка педагога до використання ІКТ», що орієнтована на опанування педагогічними працівниками закладу основами роботи з інструментами ІКТ та їх практичне використання в освітньому процесі очного, дистанційного та змішаного форматів.

У результаті комплексного навчання під час проходження курсів підвищення кваліфікації, тренінгів у ЗОІППО та постійного семінару-тренінгу на базі ЗДО № 83 «Чижик» ЗМР у 2022-2023 навчальному році розв'язано проблему з підвищення цифрової компетентності педагогів у забезпеченні формуванні соціально-громадянської компетентності в умовах очної та дистанційної, змішаної освіти.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та вирішення проблеми формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами комунікативно-інформаційних технологій. Результати теоретичного дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Визначення науковців дозволяють розглядати соціально-громадянську компетентність як здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посиленої участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя. З'ясовано, що в структурі громадянської компетентності науковці виокремлюють наступні компоненти: знаннєвий – система знань про людину, сім'ю, суспільство, державу, про свої права та обов'язки, знання історії, культури, традицій, мови свого народу; мотиваційно-ціннісний – цілі, мотиви, потреби, ціннісні установки; поведінковий – виконання своїх громадянських обов'язків, дотримання моральних та правових норм суспільства; особистісний – рефлексія власної діяльності, критичність, відповідальність, терпимість.

2. Вивчення питання громадянського виховання в демократичних країнах світу на прикладі США довело, що громадянська освіта в Сполучених Штатах Америки спрямована на: розвиток громадянської свідомості, знання прав та обов'язків громадян, важливих історичних подій і понять; формування навичок ефективної участі в громадському житті, лідерства, агентності в процесі діяльності в різних громадських ініціативах, програмах, проєктах та волонтерстві; розвиток навичок демократії, полікультурності, толерантного ставлення до різноманіття думок і поглядів. Виховання громадянських рис у дітей дошкільного віку в освітніх закладах відбувається шляхом комплексного підходу, який об'єднує родину, заклад освіти, громадські ініціативи та

мультимедійні ресурси. Усе зазначене сприяє формуванню громадянських рис у дітей, навчає їх розуміти та цінувати спільноту, розвиває соціальні навички та готує до активної участі у житті суспільства.

3. З'ясовано, що одним із пріоритетних напрямів у сфері інформатизації дошкільної освіти є використання мультимедійних засобів з метою розроблення освітніх ІКТ-продуктів для дошкільнят та врахуванням таких факторів, як: особливості психофізіологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку; особливості пізнавальної діяльності дошкільників; дидактичний потенціал мультимедійних засобів; особливості використання мультимедіа у пізнавальному процесі; вимоги до впровадження мультимедіа в освітньому процесі з дошкільниками. Врахування вікових особливостей та індивідуальних можливостей дошкільнят дозволяє педагогу творчо проектувати освітній процес з використання мультимедійних технологій, забарвлювати його яскравими емоціями, забезпечувати взаємодію, обговорення, генерування ідей, інтерактивність, творчу самореалізацію кожної дитини.

4. Визначено та проаналізовано комплексні («Соняшник»; «Освіта і піклування / Education & Care»; «Дитина»; «Впевнений старт»; «Я у Світі») та парціальні («Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях»; «Зерно любові»; «Україна – моя Батьківщина»; «Моя країна – Україна») програми, що затверджені грифом Міністерства освіти і науки України та вирішують завдання із формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Вивчено зміст регіональних парціальних програм, що враховують культурні, природні, історичні та інші особливості Запорізького краю (парціальна програма «Моя світлиця - рідний дім» для роботи з дітьми старшого дошкільного віку у народознавчому музеї; парціальна програма «Я - маленький українець!» для дітей дошкільного віку; парціальна програма «Ми роду козацького діти» для дітей старшого дошкільного віку; парціальна програма для дітей старшого дошкільного віку «Україна – єдина країна»).

5. Розроблено й обґрунтовано модель педагогічних вимог використання

ІКТ у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку, яка передбачає розв'язання завдань: формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку; розбудова інформаційного розвивального середовища для забезпечення змішаної форми освіти соціально-громадянського напрямку; запровадження ІКТ в процес виховання соціальних та громадянських рис у дітей старшого дошкільного віку в умовах очної та змішаної форм освіти; налагодження ефективної взаємодії між педагогами ЗДО і батьками вихованців у формуванні соціально-громадянської компетентності. Педагогічними умовами формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку визначено: організація розвивального середовища; навчально-методичне забезпечення освітнього процесу; забезпечення потреби дітей в ігровій діяльності; інтегрований формат подачі освітнього матеріалу за технологією едьютейнмент; залучення дошкільників із батьками до громадської спільноти.

6. Розроблено програму практичного семінару-тренінгу «Підготовка педагога до використання ІКТ», що орієнтована на опановування педагогічними працівниками ЗДО № 83 «Чижик» ЗМР у 2022-2023 навчальному році основ роботи з інструментами ІКТ та їх практичне використання в освітньому процесі очного, дистанційного та змішаного форматів. У результаті комплексного навчання під час проходження курсів підвищення кваліфікації, тренінгів у ЗОШПО та постійно діючого семінару-тренінгу розв'язано проблему з підвищення цифрової компетентності педагогів у забезпеченні формуванні соціально-громадянської компетентності в умовах очної та дистанційної, змішаної освіти.

Таким чином, можна зробити висновок, що теоретичне дослідження та практичні здобутки спрямовано на ефективне розв'язання проблеми формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 2 (16). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/-view/26> (дата звернення: 12.11.23).
2. Атрощенко Т. Соціально-громадянська компетентність дитини-дошкільника: до сутності поняття. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/12345_6789/29931/1/15_Atroschenko.pdf (дата звернення: 10.11.23).
3. Базовий компонент дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 01.11.23).
4. Байєр О. М. Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану: виклики і можливі рішення. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2023/2024 навчальному році*: метод. рекомендації: у 3-х ч. / відп. ред., упор. О. Варецька, ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОШПО» ЗОР. Ч. III. Дошкільна освіта. Запоріжжя: СТАТУС, 2023. С. 12-23.
5. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2 (63). С. 26-31.
6. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 240 с.
7. Вашак О. О., Мартиросян Л. І. Особливості використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі ознайомлення дошкільників з українськими народними традиціями. *Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial: Colección de documentos científicos «ΛΟΓΟΣ» con actas de la Conferencia Internacional Científica y Práctica*

(Vol 4), 24 de abril de 2020. Barcelona, España: Plataforma Europea de la Ciencia. 2020. С. 91-95.

8. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, вихованців, молоді і батьків. Полтава : Полтав. вісник, 1994. 191 с.

9. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : програма та методичні рекомендації / укл. А. М. Богуш. Одеса : Маяк, 1999. 88 с.

10. Геринг Д. Нові потреби громадянської освіти американського суспільства. *Актуальні проблеми громадянської освіти: український та зарубіжний досвід*: матеріали науково-практичної конференції (Острог, 19 черв. 2013 р.) / відп. ред. О. С. Батіщева. Острог : ГО «Центр демократичного лідерства, Національний університет», 2013. С. 219-221.

11. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 224-234.

12. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

13. Грушевський М. Початки громадянства (Генетична соціологія). Відень : Прага, 1921. 86 с.

14. Гуменюк В. О. Компетентнісний підхід у створенні та реалізації освітніх програм у галузі знань «Право». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2016. Вип. 21. С. 205-208.

15. Дітям про Україну: проєкт. Сайт МОН України URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/proyekt-dityam-pro-ukrayinu> (дата звернення: 10.11.23).

16. Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 2. 469 с.

17. Задорожна Г. Правове виховання особистості дитини: поняття, сутність, особливості. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. №4 (7). С. 12-17.

18. Зерно любові : програма духовно-морального виховання дітей / О. Шиян, О. Франкевич, Н. Патуляк, Г. Іванців, Л. Зеленко, Л. Цюпа,

А. Казіброда. Львів : ДНЗ Львівське ВПУ ІКТ, 2018. 61 с.

19. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2008. 20 с.

20. Канцедал Н. В. Формування ціннісного ставлення до України в дітей дошкільного віку. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2023/2024 навчальному році*: метод. рекомендації: у 3-х ч. / відп. ред., упор. О. Варецька ; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОППО» ЗОР. Ч. III. Дошкільна освіта. Запоріжжя : СТАТУС, 2023. С. 142-152.

21. Климанська Л. Д. Комунікативні технології моделювання політичного простору в демократичному суспільстві URL: www.democracy.kiev.ua/publications/collections/conference_2005. (дата звернення: 14.11.23).

22. Коваленко В. В. Мультиплікаційна продукція як засіб формування соціальної компетентності учнів молодших класів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 8 (51). С. 16-18.

23. Ковальчук В. Виховання громадянської свідомості молоді в контексті освітніх реформ: досвід США. URL : <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/466-vikhovannya-gromadyanskoji-svidomosti-molodi-v-konteksti-osvitnikh-reform-dosvid-ssha> (дата звернення: 20.11.23).

24. Колесник Л. Як викладають громадянську освіту в США та Норвегії. URL : <https://osvitoria.media/experience/yak-vykladayut-gromadyansku-osvitu-u-ssha-ta-norvegiyi/> (дата звернення: 10.11.23).

25. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». Київ : Світич, 2009. 208 с.

26. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2001. 37 с.

27. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в

дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ : Освіта, 1998. 255 с.

28. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини. *Дошкільне виховання*. 1999. № 5. С. 3-6.

29. Косенчук О., Куземко Л. Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 6. С. 9-13.

30. Косенчук О. Дитина в соціумі. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 3-8.

31. Косенчук О. Соціально-громадянська компетентність дошкільника: сучасний освітній вектор. *Дошкільне виховання*. 2023. № 5. С. 8-10.

32. Кудlach В. І. Вплив мережевих комунікативно-інформаційних технологій на трансформацію суспільства. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2016. Вип. 3-4 (151–152). С. 31-40.

33. Кучай О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів засобами мультимедійних технологій у вищих навчальних закладах Польщі. Черкаси: [б. в.], 2014. 361 с.

34. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність як базова концептуальна основа підготовки вчителя у вітчизняній педагогічній думці 60–70 рр. ХХ ст. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16. 2011. Вип. 14. С. 105-109.

35. Лавриченко Н. Світоглядні основи моделювання громадянської освіти у шкільництві США URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/portiv_ped_stydii/2011/2011_1_2.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

36. Лейко С. В. Поняття «компетенція» та «компетентність» : теоретичний аналіз. *Педагогічний процес теорія і практика* : зб. наук. праць, 2013. Вип. 4. С. 128-136.

37. Лещенко М. П., Тимчук Л. І. Підходи до стандартизації сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів: польський досвід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 4 (42). С. 33-46.

38. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля : навч. посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. Ч. 2. 360 с.
39. Ліхневська Т. А. Громадянське виховання учнівської молоді США : автореф. дис....канд. пед. наук : спец. 13.00.01/ Тернопіль, 2009. 19 с.
40. Мардарова І. К. Використання комп'ютерних технологій як засобу організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. *Наша школа* : науково-методичний журнал. 2010. № 5-6. С. 53-56.
41. Мардарова І. К. Комп'ютерні технології в просторі сучасного ДНЗ. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти* : матер. Міжн. наук.-практ. конференції (Херсон, 4-5 травня 2011 р.). Херсон : Айлант, 2011. С. 120-122.
42. Мардарова І. К. Особливості організації педагогічної практики в ДНЗ із використанням комп'ютерних технологій. *Вісник Інституту розвитку дитини* : зб. наук. праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 17. С. 72-75.
43. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч.-метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 103 с.
44. Мельник О. М. Використання електронних освітніх ресурсів у початковій школі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2015. 16 (23). С. 132-140.
45. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення : 10.11.23).
46. Методологія інформатизації наукової та управлінської діяльності установ НАПН України на основі веб-технологій : монографія / авт. кол. : Н. Т. Задорожна, Т. В. Кузнецова, А. В. Кільченко та ін. Київ : [б. в.], 2014. 160 с.
47. Михайліченко М. В. Громадянська компетентність майбутніх учителів : навч.-метод. посіб. Київ. Тернопіль : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 128 с.

48. Моя країна – Україна : хрестоматія для дошкільнят з національно-патріотичного виховання / автори і укладачі Н. Гавриш, О. Косенчук. Харків : Ранок, 2022. 96 с.
49. Петренко С. І. Аналіз понять «компетенція» та «компетентність». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 2 (28). С. 288-295.
50. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 15-25.
51. Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах: лист МОН від 25.07.2016 № 1/9-396. URL : https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKMTZFNm9obmZoTjg/view?resourcekey=0-LZZJQi7dhtZBRXA-у_f1NA (дата звернення: 10.11.23).
52. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41.
53. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. / ред. Є. І. Коваленко. Київ : Либідь, 1997. Кн. 1. 243 с.
54. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.
55. Словник української мови : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1973. Т.4. 840 с.
56. Сухомлинська О. Громадянське виховання: спадщина і сучасність. *Управління освітою*. 2005. № 24. С. 3.
57. Сухомлинська О. Ідеї громадянськості і школа України. *Шлях освіти*. 1999. № 4, С. 20-25.
58. Сухомлинський В. О. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Дошкільне виховання*. 2003. № 3. С. 3-8.

59. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ : Наукова думка, 1997. Т.3. С. 283-582.

60. Україна – моя Батьківщина : парц. програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.

61. Чичук В. М. Стан проблеми підготовки вчителя до використання мультимедійних технологій у початкових класах. *Розвиток педагогічної науки в Україні і Польщі на початку XXI століття* : зб. наук. праць. Черкаси, 2011. С. 722-727.

62. Чорна К. І. Особистісно зорієнтована система громадянського виховання школярів. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах* : зб. наук. пр. Київ, 2000. С. 23-29.

63. Шестопалюк О. В. Теоретичні і практичні засади розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Київ, 2010. 48 с.

64. Шульга Л. Педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2021/2022 навчальному році*: метод. рекомендації: у 3-х ч. / відп. ред. О. Варецька, ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОШПО» ЗОР. Ч. III. Дошкільна освіта. Запоріжжя : СТАТУС, 2021. С. 38-49.

65. Шульга Л. М. Формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку в умовах воєнного стану : ел. зб. наук. пр. Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Вип. №1 (53). 2023 URL: <https://drive.google.com/file/d/1aEQ6SvlrcLPddI1GVbwAkskwp4JltPP4/view> (дата звернення: 10.11.23).

66. Arifin M. A. Competence, Competency and Compe-tencies : A Misunderstanding in Theory and Practice for Future Reference. *International*

Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 2021. Vol. 11 (9). P. 755-764.

67. Armstrong M. A. *Handbook of Personnel Management Practice*. 5th ed. London : Kogan Page, 1998. 212 p.

68. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/competence> (дата звернення: 10.11.23).

69. Holden C. Education for Citizenship : Contribution of Social, Moral, and Cultural Education. *In Young Citizens in Europe*. London : CiCe. 1999. 72 p.

70. Kymlicka W. *Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. 2001. 371 p.

71. Michael John Petry. *Hegel's Philosophy of Nature*. Translated by Petry, Michael John. Allen & Unwin. 1970. 157 p.

72. Moore D. R., Cheng M., & Dainty A.R.J. Competence, competency and competencies: performance assessment in organisations. *Work Study*, 2002. Vol. 51. Is-sue. 6. P. 314-319.

73. Mosher R. *Preparing for Citizenship : Teaching Youth to live Democratically*. Westport CT : Praeger, 1994. 114 p.

74. Reddick C. G. *Handbook of Research on Strategies for Local E-government Adoption and Implementation*. IGI Global, 2009. 1106 p.

75. Rowe C. Clarifying the use of competence and competency models in recruitment, assessment and staff development. *Industrial and Commercial Training*, 1995. Vol. 27. №11. P. 12-17.

76. Yates M. and Youniss J. *Roots of Civic Identity : International Perspectives on Community Service and Activism in Youth*. Cambridge University Press, 1999. 126 p.

77. Yuvaraj R. Competency Mapping. *A Drive For Indian Industries : International Journal of Scientific & Engineering Research*, 2011. Vol. 2. P. 71-74.

ДОДАТКИ

Додаток А

КАРТОТЕКА ІГОР ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ «ГРАЄМО НА ДИСТАНЦІЇ»

РУХЛИВІ ІГРИ (СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК)

КАРУСЕЛЬ

Мета: Вчити дотримуватися дистанції під час виконання рухів. Розвивати у дітей ритмічність рухів і вміння узгоджувати їх зі словами. Вправлятися з бігу, з ходьби по колу і з шиккування в коло.

Опис: Гравці утворюють коло, використовуючи наочні орієнтири. Вихователь дає дітям мотузку, кінці якої зв'язані. Діти, взявшись правою рукою за мотузку, повертаються ліворуч і промовляють вірша: «Ой веселі, ой веселі, закрутились каруселі. Кружляємо, кружляємо, біжим, біжим, звертаємо». Згідно тексту вірша діти йдуть вздовж кола, спочатку повільно, потім швидше, потім біжать. Під час бігу вихователь промовляє: «кружляємо». Діти біжать двічі вздовж кола, вихователь змінює напрямок руху, кажучи: «Поворот». Гравці повертаються, швидко перехоплюючи шнур лівою рукою і біжать в інший бік. Потім вихователь продовжує разом з дітьми: «Тихо, тихо, не біжіть, карусель ви зупиніть. Раз, два, раз, два, ось закінчилася гра!». Рух у каруселі стає повільнішим. Після слів «ось закінчилася гра» діти опускають мотузку на землю і розходяться. Правила: Займати місця на каруселі можна тільки за командою, дотримуючись дистанції. Робити рухи треба згідно тексту, дотримуючись ритму.

ЧИЯ ЛАНКА ШВИДШЕ ЗБЕРЕТЬСЯ

Мета: Вчити дотримуватися дистанції під час шиккування та ходьби врозтіч, удосконалювати навички ходьби та бігу; розвивати окомір; виховувати увагу, пам'ять, організованість.

Хід гри: Діти шикуються у дві колони напроти прапорців різного кольору,

дотримуючись дистанції за наочними орієнтирами. Вихователь звертає увагу дітей на дистанцію між дітьми (3 широких кроки), якої необхідно дотримуватися і яку треба запам'ятати. На умовний сигнал (свисток, змах прапорцем) або команду «Кроком руш!» діти ходять колонами одне за одним по колу, дотримуючись дистанції. На команду «Усі розійшлись!» вони розходяться майданчиком (залом). На команду вихователя «Стій!» усі зупиняються і заплющують очі, а вихователь у цей час змінює місця прапорців. Після команди «На місця!» діти розплющують очі та поспішають стати в колону проти свого прапорця, дотримуючись дистанції. Виграють ті, хто першим став у колону. Рекомендації до гри: Після кількох повторень гру можна ускладнити, об'єднавши дітей у 3-4 підгрупи. Кожна група шикуються у колону по одному перед прапорцем свого кольору. Вихователь може ускладнити правила гри, при яких відсутні наочні орієнтири. Діти намагаються дотримуватися дистанції по пам'яті.

ВЕСЕЛКА

Мета: Вчити дотримуватися дистанції під час виконання рухів. Удосконалювати навички бігу; виховувати витримку, кмітливість.

Хід гри: Діти шикуються півколом, дотримуючись дистанції за наочними орієнтирами. За допомогою лічилки обирається дитина - «Веселка», яка повертається обличчям до гравців, тримає руки з обручем перед собою (протягом усієї гри «Веселка» залишається на своєму місці). «Веселка» називає який-небудь колір. Гравці знаходять цей колір у себе в одязі і, торкаючись цього кольору, спокійно проходять поруч з «Веселкою» за наочними орієнтирами. Якщо у гравця відсутній потрібний колір, він повинен швидко пробігти поруч з «Веселкою». Якщо «Веселка» спіймав гравця обручем, той стає новим «Веселкою» і гра продовжується.

ПЕРЕБІЖКИ

Мета: Закріплювати вміння дотримуватися дистанції; удосконалювати навички бігу; розвивати спритність і швидкість.

Хід гри: Гравці бігають у середньому темпі від однієї позначки до другої. На

відстані 20-30 м одна від одної креслять дві лінії (або призначають два інших орієнтири). Гравці знаходяться на відстані один від одного. За сизналом вихователя починають біг у середньому темпі від однієї позначки (орієнтира). Добігши до другої лінії, гравці розвертаються й повертаються назад бігом до першої. Стомившись, гравець припиняє біг та виходить з гри. Гра триває, поки не залишиться найвитриваліший гравець - він і є переможцем.

ВИТІВНИКИ

Мета: Удосконалювати навички ходьби у хороводі із дотриманням дистанції. Розвивати увагу та вміння грати разом.

Хід гри: Лічилкою обирають «витівника». Решта дітей, дотримуючись дистанції, рухаються по колу й наспівують: Один за одним ми крокуємо у такт. Зупинимось на місці і зробимо... ось так! Після слів «Зупинимось на місці» діти припиняють рух й чекають руху «витівника». «Витівник» демонструє будь-який рух, а учасники повинні наслідувати його. Після декількох повторень «витівник» призначає собі заміну. Кожний наступний «витівник» має вигадувати нові рухи.

ЗАБОРОНЕНИЙ РУХ

Мета: Розвивати увагу, вміння бути самостійним, дотримуватися дистанції.

Хід гри: Діти стають на певній відстані один від одного. Вихователь – обличчям до дітей. Він оголошує правило: «Заборонений рух – руки на вуха». Тоді вихователь швидко називає і показує інші рухи. Наприклад, «руки на пояс», «руки на голову», «руки вгору». Діти повторюють за ним. Правила: Після кількох таких повторів, вихователь має швидко зробити заборонений рух. Завдання діточок – вчасно відреагувати і не повторити його.

КОЛЬОРОВА КІМНАТА

Мета: Розвивати увагу та швидко реакцію, вчити сортувати речі за кольором. Під час руху у групі, дотримуватися дистанції.

Хід гри: Обирається ведучий, який загадує колір і рахує до 10. Інші діти шукають у групі предмети цього кольору. Хто покаже (назве) найбільше предметів, той переміг. Він стає новим ведучим. Правила: Під час гри задіюються всі канали сприйняття. Ведучий вголос називає колір та рахує (це важливо для аудіалів,

візуали легко знайдуть усі потрібні речі, уважно оглянувши класну кімнату; для кінестетиків важливо рухатися під час гри та мати можливість торкнутися кожного предмета).

ЖЕСТИ

Мета: Розвивати дрібну моторику рук, увагу, координацію; не порушувати дистанцію під час гри.

Хід гри: Гравці сидять або стоять на певній відстані один від одного. За допомогою вихователя розподіляють між собою ролі різних тварин і знайомляться, використовуючи жести, за допомогою яких можна зобразити цих тварин, наприклад: жираф – підняти руку якомога вище, зігнувши її в кисті; заєць – тримати за головою два пальці, ніби вуха; крокодил – накласти кисті рук одна на одну, розкривати і закривати їх, імітуючи відкривання і закривання пащі; мавпа – почесати кистями рук живіт. Починає, наприклад, дитина, яка виконує роль мавпи. Вона показує на себе та імітує свій жест, потім показує на когось з дітей, чий жест запам'ятала і імітує його. Гравець, чий жест показали, повторює його й одразу зображає жест ще якої-небудь тварини. Правила: Якщо гравець, який має вступити в гру, не реагує чи заметушився, він вибуває з гри.

ХОЛОДНО - ГАРЯЧЕ

Мета: Розвивати спостережливість, увагу, тактильні відчуття, координацію рухів; не порушувати дистанцію під час гри.

Хід гри: Один із гравців ховає в кімнаті будь-який предмет. Інший гравець має його знайти. Залежно від того, наближається чи віддаляється гравець від захованого предмета, той, хто заховав, каже: «Холодно /холодніше/ тепло/ тепліше». Якщо гравець майже торкнувся до захованого предмета, слід сказати: «Гаряче!» Правила: гра проводиться з невеликою кількістю дітей, двоє – є активними учасниками, інші – спостерігають. Активні учасники постійно змінюються. Варіанти гри: можна сховати окремі літери, зібравши які діти зможуть скласти слова. Або цифри від 1 до 10 по порядку.

ПОВІТРЯ, СТІЙ! ВІТРЕ, ЙДИ!

Мета: Розвивати спритність, швидкість рухів, концентрацію уваги, дотримуватися дистанції.

Хід гри: Гравці стоять на певній відстані один від одного. Варіант 1. Після слів вихователя: «Повітря, рухайся! Вітре, приходь!» діти рухаються по груповому приміщенню або майданчику, здіймаючи вітер. А після слів: «Повітря, стій! Вітре, йди!» діти завмирають. Варіант 2. Діти уявляють себе флюгерами. Після слів вихователя: «Буря», — гравці кружляють на місці, а коли звучить команда: «Штиль», — завмирають і не рухаються до наступної команди. Правила: Той, хто поворушився або неправильно виконав команду, вибуває з гри. Перемагає той, хто найдовше протримався в грі без помилок та не порушував дистанцію.

Я БАЧУ

Мета: Розвивати логічне мислення; мовлення, особливо вміння формулювати/ставити запитання, обдумати їх; формувати сенсорні і математичні навички (колір, форма, орієнтація в просторі, відчуття на дотик); розвивати емоційний інтелект.

Хід гри: Гравці сидять або стоять на певній відстані один від одного. Гра має бути максимально простою. Вихователь каже: «Я бачу в цій кімнаті щось синє», а тоді пропонує комусь з дітей відгадати цей предмет. Вихователь додає: «Я бачу щось невелике і кругле», «Я бачу щось м'яке й біле». Правила: Дитина може поставити скільки завгодно уточнювальних питань, щоб врешті-решт знайти відповідь. Варіанти гри: на майданчику ця гра може стати ще веселішою, якщо вихователь скаже, наприклад, «Я бачу те, що рухається». Граючись зі старшими дітьми, можна сказати: «Я бачу щось, що починається на «С», на «К» тощо».

КРОКОДИЛ

Мета: вчити використовувати жести, міміку, різні рухи, розвивати уяву, увагу, координацію; не порушувати дистанцію під час гри.

Хід гри: Гравці сидять або стоять на певній відстані один від одного. Лічилкою обирають ведучого, який задумує якусь тварину й показує її, використовуючи жести і міміку, пози, стрибки та кривляння; учасники грипантоміми намагаються

відгадати тварину. Правила: Під час відгадування ведучий може кивати головою «так» і «ні». Але забороняється підказувати: писати і малювати, вимовляти склади і літери (навіть без звуку, одними губами) мовою жестів.

ТАНЦЮЙ, РУКА!

Мета: вчити використовувати жести, танцювальні ритмічні рухи, розвивати увагу, увагу, координацію; не порушувати дистанцію під час гри.

Хід гри: Гравці сидять або стоять на певній відстані один від одного. Вихователь пропонує влаштувати танцювальний батл. По черзі кожна дитина каже, яка частина тіла буде зараз танцювати та всі під музику виконують завдання.

Правила гри: танцює лише одна частина тіла. Дитину намагається прислухатися до ритму. Реквізит для гри: весела музика

Додаток Б

Безпека дітей в мережі інтернет (консультація для батьків)

Діти опановують нові технології значно швидше за нас, дорослих. У них зараз чимала частина життя проходить он-лайн: мультфільми, ігри, он-лайн заняття та подорожі тощо.

Як же обезпечити дитину в мережі?

Є прості правила:

1. Перш ніж відкрити дитині доступ до комп'ютера, детально розкажіть про всі загрози і небезпеки, які можуть трапитися в Інтернеті.

2. Установіть на комп'ютері дитини антивірусні програми та батьківський контроль.

3. Обов'язково поясніть, що й у віртуальному світі не можна спілкуватися з незнайомцями, заборонено передавати стороннім дані про себе, номер телефону, домашню адресу тощо.

4. Обговорюйте з дитиною її «Інтернет-подорожі», де вона була, що бачила, що її схвилювало, що здивувало. Можливо, саме завдяки таким відвертим розмовам ви зможете застерегти її від потенційних віртуальних небезпек. Але, найголовніше – це бути уважним й обережним. І тоді віртуальний світ принесе значно більше користі, ніж здатність шкоди.

Отже, головне правило етикету, таке ж, як і в будь-якому іншому етикеті: «Поводьтеся так, щоб вас легко було зрозуміти, не створюйте проблем іншим і не заважайте нормальному діалогу».

Додаток В

Використання інформаційно - комунікаційних технологій (ікт) в освітньому процесі

Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього інформаційно - комунікаційних технологій (ІКТ), які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків у суспільстві і утворюють глобальний інформаційний простір. Невід'ємною і важливою частиною цих процесів є комп'ютеризація освіти. Зараз в Україні йде становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці освітнього процесу, пов'язаними із внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні бути адекватними сучасним технічним можливостям і сприяти гармонійному входженню дитини в інформаційне суспільство. Комп'ютерні технології покликані стати невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу, значно підвищувати його ефективність. Тому рівень комп'ютеризації разом з кадровим і методичним забезпеченням освітнього процесу є вирішальним показником оцінювання дієздатності не тільки сучасної школи, а й закладу дошкільної освіти.

Інформаційне середовище – засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу: дітей, педагогів, батьків. Основним призначенням служби інформаційного забезпечення є:

- формування інформаційного освітнього середовища закладу, поетапне вирішення задач інформатизації освіти;
- упровадження нових інформаційних технологій в освітній і управлінській процеси;
- інформаційно-методичне забезпечення освітнього процесу;
- упровадження електронного документообігу.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі – це одна із самих нових та актуальних проблем у вітчизняній педагогіці.

Специфіка введення персонального комп'ютера у процес виховання дошкільників в Україні полягає в тому, що комп'ютери спочатку використовуються в сім'ї, а тільки пізніше в закладі дошкільної освіти та сучасної школи - в умовах колективного виховання.

Комп'ютер же для педагогів може стати потужним технічним засобом навчання дітей. Використання комп'ютера дозволить розширити можливості педагога, створити базу для залучення дітей до комп'ютерних навчальних програм. На сьогоднішній день комп'ютерні програми, ігри, завдання у своїй

роботі можуть застосовувати всі педагогічні працівники: вихователі, музичні керівники, психолог, вихователь - методист. У багатьох іграх та програмах присутні елементи новизни, сюрпризності, незвичності, в них використовуються засоби заохочення, що так полюбляють діти. Застосування комп'ютерів, мультимедіа та інформаційних технологій у якості дидактичних засобів використовується для підвищення мотивації та індивідуалізації навчання, розвитку творчих здібностей дітей та для створення благополучного емоційного фону. Використання мультимедіа у навчанні не тільки збільшує швидкість передачі інформації дітям та підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких процесів як увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь у інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей. Новизна комп'ютера та інтерактивного обладнання відображаються в розширенні та збагаченні змісту знань, вмінь та навичок дитини, в інтенсифікації створення структурних комплексів інтелектуального та мотиваційно-емоційного характеру, у зміні динаміки процесу психічного розвитку. Важливо відзначити, що інформаційно – комунікаційні технології можна успішно використовувати як в освітній діяльності педагогів, так і в управлінській, методичній роботі, роботі психолога, комірника, завгоспа, медичної сестри.

Використання ІКТ в управлінській діяльності

1. Робота в міській освітній мережі ;
2. Розрахунок стажу роботи працівників;
3. Співпраця з дошкільними закладами інших міст України, тощо;
4. Створення бази даних працівників ЗДО, дітей та батьків;
- 5.Робота з документацією (звіти, інформація в різні органи,накази, довідки тощо)
6. Участь у форумах, чатах, конференціях;
7. Опрацювання нормативно-правової документації шляхом використання Інтернет;
8. Створення портфоліо педагогічних працівників;
9. Оформлення внутрішнього контролю за службами в електронному вигляді.

Використання ІКТ у методичній роботі

1. Оформлення ділової документації;
- 2.Проведення контрольної - аналітичної діяльності(підготовка схем аналізу, обробка даних, результативність у вигляді графіків, діаграм (атестація педагогів, рівень знань дітей з різних розділів програми тощо);
3. Робота в мережі Інтернет з питання самоосвіти та накопичення інформаційного матеріалу.

4. Оформлення атестаційних матеріалів;
5. Розробка презентацій до семінарів, методичних об'єднань, конференцій, педагогічних рад, консультацій для вихователів;
6. Використання мультимедійного супроводу в роботі з дітьми на заняттях, під час проведення свят та розваг, режимних моментів; у роботі з батьками (під час проведення консультацій, батьківських зборів, Днів відкритих дверей тощо);
7. Оформлення картотеки періодичних видань, облік методичної та художньої літератури;
8. Оформлення стендів, інформаційних куточків;
9. Оформлення буклетів, ППД роботи кращих вихователів, матеріалів для участі в різноманітних конкурсах.
10. Накопичення ілюстративних матеріалів для випуску санбюлетнів, порад для батьків, оформлення презентацій, буклетів.
11. Обмін досвідом роботи з іншими педагогічними колективами.

Використання ІКТ у педагогічній роботі

1. Оформлення ділової документації;
2. Оформлення інформаційного куточка для педагогів та батьків;
3. Діагностування педагогів з використанням комп'ютерних діагностичних методик;
4. Діагностування дітей за допомогою комп'ютерних методик;
5. Обробка даних результатів проведених досліджень у вигляді схем, діаграм;
6. Корекційно-розвивальна робота з дітьми за допомогою розвивальних програм;
7. Розробка презентацій для виступу на семінарах, конференціях, батьківських зборах;
8. Використання мультимедійного супроводу при проведенні тренінгів, психологічних ігор тощо.

Інтенсивний розвиток інформаційних і комп'ютерних технологій, загальна комп'ютеризація закладів дошкільної освіти, швидке збільшення парку домашніх комп'ютерів, порівняно простий доступ у світову комп'ютерну мережу Інтернет робить дуже актуальним створення спеціалізованих сайтів для дітей.

Сайт закладу дошкільної освіти доступний для різних груп користувачів засобами Інтернет - технологій. Цей інформаційний ресурс призначений для надання дітям, їх батькам, педагогам різноманітної інформації про історію закладу, педагогічний колектив, про останні події, що відбулися. Він надає можливість спілкування батьків і педагогів. Тут можна дізнатися про результати інноваційної діяльності закладу, про зміцнення його матеріально-

технічної бази. Окрім цього сайт ЗДО може стати для батьків джерелом інформації навчального, методичного або виховного характеру. На сторінках сайту батьки можуть отримати інформацію про методи зміцнення здоров'я дітей, їх безпеку, правила поведінки дитини в сім'ї та в суспільстві, корисні поради з навчання і виховання дошкільників. Телекомунікації дозволять батькам у реальному режимі часу відстежувати освітній процес своїх дітей, отримувати інформацію про проблеми, що виникають у навчанні і поради, спрямовані на усунення конкретних проблем у взаємодії з педагогом. Вирішення проблем формування професійної компетентності педагога в умовах інформатизації сучасної освіти потребує змін змісту наявної підготовки педагогічних кадрів та створення належних організаційно-педагогічних умов для впровадження сучасних комп'ютерних та інформаційних технологій в освітній процес. Саме тому вихователі – методисти повинні **використовувати різні форми роботи з педагогами:**

- тижні педагогічної майстерності, у межах яких педагоги проводять відкриті покази, на яких представляють успішний досвід упровадження інформаційних технологій в освітній процес;

- майстер – класи, де вихователі вчать методів і прийомів роботи з дітьми з використанням інформаційних технологій;

- педагогічні майстерні та наставництво, роботу в парах, де педагоги спілкуються та переймають досвід тих вихователів, які можуть посприяти в освоєнні та застосуванні нових технологій;

- навчальні та тематичні семінари, які проводить вихователі – методисти з метою удосконалення вмінь та навичок вихователів. Наприклад: «Як створити мультимедійну презентацію», «Підготовка наочних та дидактичних матеріалів засобами Інтернет» тощо. Адміністрація закладу може також організувати та провести в закладі дошкільної освіти такі конкурси:

- цифрових презентацій «Моя група»;
- електронних методичних матеріалів і презентацій для занять;
- інформаційних буклетів для батьків;
- електронних групових газет тощо.

У результаті впровадження в роботу закладів дошкільної освіти ІКТ можна очікувати такі результати:

1. Підвищення ефективності процесу навчання.
2. Активізація пізнавальної діяльності дітей.
3. Підвищення рівня професійної майстерності педагогів.
4. Виявлення рівня психолого-педагогічної компетенції батьків.
5. Створення єдиного інформаційного середовища.
6. Створення активної, працездатної системи підтримки сімейного

виховання, через використання інформаційно – комп'ютерних технологій.

7. Забезпечення активної участі батьків у освітньому процесі ЗДО.

8. Підвищення педагогічної культури членів родин вихованців.